

Świetlica - szkolną przestrzenią czasu wolnego

Funkcjonowanie świetlic szkolnych
poradnik dla gmin i dyrektorów szkół

Andrzej Pery
Danuta Kmita

**ŚWIETLICA
– SZKOLNĄ PRZESTRZENIĄ
CZASU WOLNEGO**

Funkcjonowanie świetlic szkolnych
poradnik dla gmin i dyrektorów szkół

Andrzej Pery i Danuta Kmita

Publikacja jest współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Publikację przygotowano w ramach projektu systemowego „Doskonalenie strategii zarządzania oświatą na poziomie regionalnym i lokalnym” II etap, Priorytet III, Działanie 3.1 Poddziałanie 3.1.2. Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji
Wydanie I, Warszawa, 2014

Wydawca:
Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
Tel. +48 22 345 37 00
Fax. +48 22 345 37 70

Opracowanie graficzne okładki:
Aneta Witecka, Ośrodek Rozwoju Edukacji

ISBN 978-83-62360-82-6

Nakład: 10 000 egz.

Publikacja rozpowszechniana bezpłatnie

Przygotowanie do druku, druk i oprawa:
Agencja Reklamowo-wydawnicza A. Grzegorzcyk
www.grzeg.com.pl

Spis treści

ROZDZIAŁ 1	
Podstawy prawne funkcjonowania świetlic szkolnych	5
1.1. Obowiązujące akty prawne	7
1.2. Programy rządowe.....	10
ROZDZIAŁ 2	
Kadra świetlicy	11
2.1. Kwalifikacje wychowawcy świetlicy	11
2.2. Kierownik świetlicy	15
2.3. Wolontariat w świetlicy	17
2.4. Doskonalenie zawodowe – miejsce nauczyciela świetlicy w nowym systemie kompleksowego wspomaganie szkół.....	20
2.5. Wykorzystanie „godzin karcianych”	21
ROZDZIAŁ 3	
Dokumentacja	25
3.1. Statut szkoły.....	25
3.2. Regulamin i plan pracy świetlicy szkolnej	27
3.3. Regulamin przyjmowania i odbierania dzieci ze świetlicy	28
3.4. Dziennik zajęć świetlicowych	31
3.5. Pomieszczenia do pracy świetlicowej i wyposażenie świetlicy	32
3.6. Wyposażenie świetlicy	34
ROZDZIAŁ 4	
Zasady finansowania świetlic szkolnych.....	37
4.1. Finansowanie świetlic z budżetu gminy	38
4.2. Przykłady rozwiązań w zakresie finansowania świetlic przykładowych JST ...	39
4.3. Inne źródła finansowania zadań świetlicy szkolnej	41
ROZDZIAŁ 5	
Rekomendacje dla gmin (miast)	43
ROZDZIAŁ 6	
Przykłady dobrych praktyk	45
6.1. Rozwiązania w zakresie organizacji przestrzeni	45
6.2. Nowatorskie metody i formy pracy	47
6.3. Własne programy zajęć świetlicowych.....	52
6.4. Imprezy i uroczystości świetlicowe	55
6.5. Udział w konkursach i przeglądach	57
6.6. Współpraca z instytucjami	59
ROZDZIAŁ 7	
Świetlice dla sześciolatków w praktyce.....	61

ROZDZIAŁ 1

Podstawy prawne funkcjonowania świetlic szkolnych

Świetlica szkolna pełni znaczącą rolę w realizacji zadań opiekuńczo-wychowawczych szkoły. Jest to ważna forma pomocy dziecku i rodzinie. Istota tej pomocy, rozumianej jako polityka społeczna państwa, określona jest w ustawie o pomocy społecznej – pomoc ta ma na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać przy użyciu własnych uprawnień, zasobów i możliwości. Pomoc taką organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z różnymi organizacjami społecznymi i pozarządowymi.

Art. 71 ust. 1 Konstytucji RP gwarantuje prawo do szczególnej pomocy rodzinie, która znajduje się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, a zwłaszcza rodzinie wielodzietnej i niepełnej. W kolejnym artykule ww. dokumentu zagwarantowane jest prawo dziecka pozabawionego opieki rodzicielskiej do uzyskania opieki i pomocy, za co odpowiedzialność ponoszą władze publiczne.

Współczesna świetlica szkolna, jako wewnątrzszkolna instytucja opieki i wychowania, wspomaga i uzupełnia pracę szkoły we wszystkich jej zakresach, tj.:

1. w zakresie opieki – w ramach której zaspokajają podstawowe potrzeby dzieci, takie jak bezpieczeństwo, akceptacja, radość oraz zapewnia warunki sprzyjające zdrowiu i prawidłowemu wzrastaniu.

Świetlica zapewnia dzieciom bezpieczeństwo przez stałą obecność wychowawcy. Duże znaczenie mają jego życzliwość i otwartość wobec dzieci, aby mogły one bez skrępowania zwracać się do niego z każdym problemem. Uczniowie w świetlicy powinni mieć zapewnione dobre warunki lokalowe – w jednej sali nie powinno być więcej niż 25 dzieci. Pomieszczenia świetlicowe należy systematycznie wietrzyć, dbać o ich ład i porządek. Wyposażenie świetlic powinno stanowić ciekawe, nowoczesne i estetyczne sprzęty i zabawki. Meble świetlicowe muszą być dostosowane do wzrostu dzieci. Zadaniem wychowawców jest dbałość o organizację takich zabaw i relacji między uczniami, aby czuli się oni dobrze w świetlicy oraz wychwytywanie zdarzeń prowadzących do frustracji dzieci lub innych nieprawidłowości. Uczniowie świetlicy muszą mieć dostęp do czystych sanitariatów oraz stołówek, w której dba się o zdrowe i zbilansowane posiłki. Zadaniem wychowawców jest także zapewnienie dzieciom codziennej porcji ruchu, np. w sali rekreacji lub, w pogodne dni, na świeżym powietrzu. Zajęcia świetlicowe można organizować też na boisku szkolnym czy placu zabaw, szczególnie w sytuacjach, gdy pozwalają na to warunki pogodowe.

2. w zakresie wychowania – wywieranie takiego wpływu na dzieci, aby powodować pozytywne, prowadzące do osiągnięcia samodzielności zmiany w ich osobowości, w tym troska o dobre relacje tak aby dzieci mogły zbierać pozytywne doświadczenia społeczne mające znaczący wpływ na ich rówieśnicze funkcjonowanie.

Sprzyjają temu gry i zabawy świetlicowe oraz zajęcia organizowane przez nauczycieli, które w świetlicy winny być nastawione przede wszystkim na cel wychowawczy. Dobrych przykładów pożądanych zachowań można szukać w literaturze i filmotece dziecięcej. Świetlica jest doskonałym miejscem do wprowadzania programów profilaktyczno-wycho-

wawczych, które służą poznawaniu swoich emocji i emocji innych ludzi, oraz sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych emocjonalnie. Stwarzanie warunków sprzyjających inicjowaniu spontanicznych zabaw rówieśniczych w małych grupach, kształtuje samodzielność i umiejętność współpracy w kontaktach z rówieśnikami. Postawy prospołeczne rozwijają takie działania świetlicowe jak udział w konkursach, akcjach, kołach zainteresowań oraz imprezach i uroczystościach świetlicowych. Sprawdzonej metodą osiągania celów wychowawczych jest zaproszenie uczniów do decydowania o sprawach świetlicy oraz prowadzenia zajęć świetlicowych. Ważnym aspektem jest autorytet wychowawcy, który jest doskonałym moderatorem zachowań i sposobów rozwiązywania trudnych spraw. W każdej świetlicy zachowanie dzieci powinno być regulowane przez zbiór zasad tworzony wspólnie z uczniami i zatwierdzany na zasadzie kontraktu. Motywacją do zachowań pozytywnych mogą być konkursy, np. na Mistrza Świetlicy czy Wzorowego Świetlika. Ważna jest także współpraca z nauczycielami uczącymi i rodzicami, bardzo ważnymi partnerami którzy w wielu wypadkach znają i rozumieją zachowania i potrzeby uczniów co może być istotne dla funkcjonowania dziecka w świetlicy.

3. w zakresie dydaktyki – na terenie świetlicy polega na wspomaganii dydaktycznych zadań szkoły, które sprowadzają się do poszerzania wiedzy uczniów, kształtowania różnego rodzaju umiejętności.

Świetlica organizuje warunki do odrabiania lekcji oraz kompetentną pomoc w odrabianiu zadań domowych. Codzienne zajęcia świetlicowe to m.in. zabawy dydaktyczne i twórcze oraz ćwiczenia służące utrwalaniu i poszerzaniu wiedzy. Celowym byłoby, aby wyposażenie świetlicy było bogate w czasopisma, książki oraz filmy, z których uczniowie mogą swobodnie korzystać. Gry i zabawki o charakterze dydaktycznym pozwolą na wsparcie procesu edukacyjnego, realizowanego podczas zajęć szkolnych. Rolę edukacyjną spełniają także spontaniczne zabawy tematyczne, które są źródłem wiedzy o otaczającym środowisku. Funkcje kształcące spełniają też systematycznie prowadzone koła zainteresowań, konkursy i turnieje oraz imprezy i projekty realizowane w świetlicy. Wiele placówek wyposażonych jest w komputery, projektory i tablice multimedialne, które są cennym i nowoczesnym wyposażeniem świetlic, wspomagającym realizację zadań dydaktycznych. W niektórych świetlicach ciekawymi inicjatywami edukacyjnymi są spotkania ze znanymi osobami, często również rodzicami dzieci, którzy wykonują interesujący czy też rzadko spotykany zawód lub mają oryginalną pasję, oraz współpraca z innymi instytucjami.

4. w zakresie oddziaływań profilaktyczno-terapeutycznych – czyli takich aktywności, które zapobiegają utrwalaniu nieprawidłowych wzorców, a w stosunku do pewnej grupy wspomagają budowanie prawidłowych procesów; dotyczą one dzieci z zaburzonymi funkcjami psychomotorycznymi, problemami emocjonalnymi i społecznymi, dzieci z niepełnosprawnościami, chorobami somatycznymi.

Specyfika pracy świetlicowej umożliwia znaczną indywidualizację. Możliwe jest opracowanie zadań dla dzieci z trudnościami w nauce. Wymagają one także odpowiedniej, bardziej intensywnej pomocy w odrabianiu zadań domowych. Świetlica jest jednym z rozwiązań dla uczniów z zaburzeniami w rozwoju społecznym, ponieważ spotykają tam wielu kolegów, muszą podporządkować się panującym zasadom, liczyć się z rówieśnikami – stanowi to formę terapii postaw społecznych. Do świetlicy uczęszczają także dzieci z klas integracyjnych, które wymagają całego spektrum specjalnych oddziaływań pedagogicznych, również ze strony nauczycieli świetlic. Dzieci pobudzone lub nieśmiałe mogą uczestniczyć w zajęciach np. te-

atralnych, umuzykalniających, cyrkowych, dzięki którym może poprawić się ich koncentracja i atrakcyjność społeczna. Oddziaływanie terapeutyczne mają także zajęcia plastyczne, np.: piachoterapia, która wpływa na skupienie oraz na motorykę dłoni, mandale, które służą wyciszeniu i koncentracji, jak również tzw. układanki-prasowanki. Dzieciom z rodzin, w których nie zawsze „dobrze się dzieje”, świetlica kompensuje trudne warunki lub brak zainteresowania ze strony najbliższych, udzielając pomocy i wsparcia emocjonalnego.

1.1. Obowiązujące akty prawne

Funkcjonowanie świetlicy szkolnej określone jest różnymi przepisami zawartymi w następujących aktach prawnych:

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – *Karta Nauczyciela* (Dz.U. z 2014 r. poz. 191),
- Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – *Kodeks pracy* (Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94 z późn. zm.),
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o *działalności pożytku publicznego i o wolontariacie* (Dz.U. z 2010 r. Nr 234, poz. 153 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie *ramowych planów nauczania w szkołach publicznych* (Dz.U. z 2012 r. poz. 204),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 r. w sprawie *szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli* (Dz.U. z 2013 r. poz. 1207),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z 19 lutego 2002 r. w sprawie *sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji* (Dz.U. z 2002 r. Nr 23, poz. 225 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 26 października 2012 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli* (Dz.U. z 2012 r. poz. 1196),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 27 października 2009 r. w sprawie *wymagań, jakim powinna odpowiadać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze w poszczególnych typach publicznych szkół i rodzajach publicznych placówek* (Dz.U. z 2009 r. Nr 184, poz. 1436 z późn. zm.),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 17 grudnia 2010 r. w sprawie *podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych oraz programów nauczania* (Dz.U. z 2011 r. Nr 6, poz. 23),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 18 grudnia 2013 r. w sprawie *sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w roku 2014* (Dz.U. z 2013 r. poz. 1687),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie *zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach* (Dz.U. z 2013 r. poz. 532),
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie *ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (Dz.U. Nr 61, poz. 624).

Podstawowym aktem prawnym regulującym cały system edukacji w Polsce jest ustawa z dnia 7 września 1991 r. *o systemie oświaty*. W jej pierwszym artykule określone są podstawowe zadania, jakie system edukacji powinien realizować w zakresie pomocy i opieki, czyli zakres odpowiedzialności Państwa (w tym samorządu), w szczególności:

- realizacja prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju;
- wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny;
- opieka nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych;
- opieka nad uczniami szczególnie uzdolnionymi poprzez umożliwianie realizowania indywidualnych programów nauczania oraz ukończenia szkoły każdego typu w skróconym czasie;
- opieka nad uczniami pozostającymi w trudnej sytuacji materialnej i życiowej;
- warunki do rozwoju zainteresowań i uzdolnień uczniów przez organizowanie zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz kształtowanie aktywności społecznej i umiejętności spędzania czasu wolnego;
- utrzymywanie bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w szkołach i placówkach.

Nowelizacja ustawy o systemie oświaty z dnia 24 kwietnia 2014 r. wprowadziła nowe ustawowe zobowiązania dotyczące uruchamiania i pracy świetlicy szkolnej. **Głównym impulsem do zmiany w tym zakresie było zapewnienie jakościowo lepszej opieki świetlicowej w szkołach, szczególnie dla najmłodszych uczniów.**

Zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy szkoła obowiązana jest na wniosek rodziców zapewnić zajęcia świetlicowe dla uczniów, którzy pozostają w niej dłużej ze względu na czas pracy opiekunów lub w przypadkach, gdy organizacja dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagają zapewnienia opieki w szkole.

Ustawa daje dodatkowe możliwości poprzez przepis, że inne okoliczności, które wymagają zapewnienia opieki w szkole, stanowiącą mogą przesłankę do zakwalifikowania dziecka do uczestnictwa w zajęciach świetlicy szkolnej. Może to być np. choroba jednego z rodziców, czy też inne przypadki losowe. Przy tak sformułowanym zapisie – „inne możliwości” – powstawać mogą różne interpretacje. To, co będzie istotne dla rodziców, nie musi znaleźć zrozumienia u dyrektora szkoły czy organu prowadzącego. Rodzic w takich sytuacjach ma możliwość odwołania się od decyzji dyrektora szkoły do organu prowadzącego lub kuratora oświaty.

Organ prowadzący jest zobowiązany do zapewnienia miejsc w świetlicy dla wszystkich uczniów szkoły spełniających powyższe warunki.

Ustawa ogranicza liczbę uczniów w grupie świetlicowej – nie może być w niej więcej niż 25 dzieci pod opieką jednego nauczyciela. W przypadku szkół specjalnych, integracyjnych oraz oddziałów integracyjnych i specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych, liczba uczniów, którzy na zajęciach świetlicowych pozostają pod opieką jednego nauczyciela, odpowiada liczbie uczniów wymaganej dla oddziału specjalnego lub integracyjnego. Wymogi te z kolei opisane są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. *w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół* (Dz.U. Nr 61, poz. 624).

Liczby uczniów na podstawie rozporządzenia wynoszą obecnie:

Oddział w szkole	Liczba uczniów
Oddział szkoły integracyjnej oraz oddział integracyjny w szkole ogólnodostępnej	Od 15 do 20, w tym od 3 do 5 uczniów niepełnosprawnych.
Oddział szkoły specjalnej oraz oddział specjalny w szkole ogólnodostępnej	<p>Dla uczniów:</p> <ul style="list-style-type: none"> • niesłyszących i słabosłyszących – od 6 do 8, • niewidomych i słabowidzących – od 8 do 10, • z chorobami przewlekłymi – od 10 do 16 [dotyczy szkół specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych, których funkcjonowanie regulują przepisy rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz.U. z 2013 r. poz. 380)], • z zaburzeniami psychicznymi – od 6 do 8, • z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – od 8 do 12, • z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim – od 10 do 16, • z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – od 6 do 8, • z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi – od 2 do 4, • niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym – od 10 do 16.

Ważną informacją jest, że w przypadku, gdy u co najmniej jednego ucznia w oddziale występują niepełnosprawności sprzężone, liczbę uczniów w oddziale można obniżyć o 2 (przepis nie dotyczy oddziałów integracyjnych). W uzasadnionych przypadkach, za zgodą organu prowadzącego szkołę, liczba uczniów w oddziale może być niższa od podanych w tabeli.

Nowelizowane przepisy ustawy wprowadzają także obowiązek stosowania w pracy świetlicy różnorodnych zajęć, aby świetlica nie była dla uczniów jedynie miejscem oczekiwania przed zajęciami dydaktycznymi lub po nich. Świetlica powinna pracować tak, by móc zapewnić uczniom zajęcia uwzględniające ich potrzeby edukacyjne i rozwojowe, a także ich możliwości psychofizyczne, w szczególności zaś powinna oferować w swojej codziennej pracy zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów, zajęcia zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny oraz możliwość odrabiania lekcji.

Należy mieć na uwadze, że wszystkie proponowane zmiany dotyczące pracy świetlicy odnoszą się także do gimnazjów, jeżeli zachodzi tam potrzeba zapewnienia zajęć świetlicowych.

Zgodnie z rozporządzeniem w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach, dyrektor zapewnia bezpieczne i higieniczne warunki pobytu w szkole, a także bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach organizowanych przez szkołę lub placówkę poza obiektami należącymi do tych jednostek.

Warto także mieć na uwadze zapisy Konstytucji RP. W art. 166 ust. 2 czytamy: *Jeżeli wynika to z uzasadnionych potrzeb państwa, ustawa może zlecić jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych, a zmiany w zakresie zadań i kompetencji jednostek samorządu terytorialnego następują wraz z odpowiednimi zmianami w podziale dochodów publicznych.*

Czas pobytu ucznia w świetlicy bywa bardzo zróżnicowany. Mogą zdarzyć się uczniowie, którzy będą przebywać w świetlicy nie dłużej niż dwie godziny, ale mogą być i tacy, którzy będą w niej przebywać do sześciu godzin dziennie. W tym miejscu należy podkreślić, że pobyt ucznia w świetlicy jest bezpłatny, niezależnie od spędzanej w niej liczby godzin. Akty prawne obligują dyrektora szkoły do zapewnienia opieki w świetlicy i powinno być to przez niego wykazywane rokrocznie w przygotowywanym arkuszu organizacji szkoły. Przy opracowaniu arkusza organizacji szkoły, dyrektor powinien też zaplanować liczbę miejsc dla uczniów, którzy po raz pierwszy zgłoszą się do placówki w nowym roku szkolnym. Planowanie to wynikać powinno z analizy ostatnich lat i znajomości środowiska szkolnego. Jeżeli założenia dyrektora będą znacznie różniły się od rzeczywistych potrzeb uczniów przybywających do szkoły, obowiązkiem dyrektora jest dokonanie zmiany arkusza organizacji szkoły w zakresie organizacji pracy świetlicy.

Organ prowadzący szkołę powinien zatwierdzić arkusz organizacji szkoły do końca maja roku poprzedzającego dany rok szkolny. Zatwierdzony arkusz stanowi dla dyrektora gwarancję, że szkoła otrzyma środki potrzebne na organizację świetlicy. W przypadku braku akceptacji arkusza przez organ prowadzący szkołę, dyrektor powinien w pierwszej kolejności wykorzystać wszystkie możliwe argumenty, by przekonać organ prowadzący, że przygotowana organizacja świetlicy szkolnej wynika z potrzeb środowiska i dlatego też zadania te szkoła powinna wykonywać. Gdyby organ prowadzący nie zmienił zdania pod wpływem argumentów dyrektora, może on skorzystać ze wsparcia rady rodziców. Gdyby i te działania nie przyniosły pożądanego skutku, dyrektor szkoły, wraz z radą rodziców, może wystąpić do właściwego kuratora oświaty, który nadzorując pracę szkoły stwierdza, czy działania są zgodne z obowiązującym prawem. Przy organizacji pracy świetlicy w danym roku szkolnym należy mieć na uwadze tygodniowy plan zajęć uczniów.

1.2. Programy rządowe

W ostatnich latach realizowany jest program pomocy gminom w tworzeniu miejsc do organizacji pracy szkoły podczas obowiązkowych godzin pracy oraz zajęć pozalekcyjnych. Program „Radosna szkoła” realizowany jest przez Ministerstwo Edukacji Narodowej przy udziale organów prowadzących w latach 2009–2014. W ramach realizacji programu gminy mogły otrzymać wsparcie finansowe na doposażenie szkół podstawowych m.in. w:

- pomoce dydaktyczne do miejsc zabaw w szkole,
- urządzenie szkolnego placu zabaw.

Zakupione pomoce mają służyć zapewnieniu możliwości organizacji zabaw ruchowych oraz pozwalać na zaspokojenie przez dziecko potrzeby ruchu, a zarazem usprawnienie koordynacji wzrokowo-ruchowej.

Szkolny plac zabaw ma umożliwić młodszym uczniom podejmowanie aktywności fizycznej w sposób pozwalający rozładować napięcia emocjonalne i fizyczne, które wynikają z możliwego ograniczenia spontanicznej aktywności w trakcie zajęć prowadzonych w klasie. Plac ten powinien być wyposażony m.in. w drabinki, drążki, ścianki wspinaczkowe, pomosty, zjeżdżalnie, równoważnie, przepłotnie oraz huśtawki. Plac zabaw urządzony przez szkołę powinien być bezpieczny.

ROZDZIAŁ 2

Kadra świetlicy

Świetlica szkolna jest częścią szkoły i podlega wszystkim zasadom i normom prawnym dotyczącym jej funkcjonowania. Przełożonym pracowników świetlicy jest dyrektor szkoły i to on podejmuje wszystkie decyzje, w tym kadrowe, tj. zawieranie nowych umów o pracę oraz ich rozwiązywanie. Status zawodowy nauczycieli świetlicy określany jest głównie przez ustawę Karta Nauczyciela.

Stosunek pracy z nauczycielem świetlicy nawiązuje się w szkole, a w przypadku powołania zespołu szkół jako odrębnej jednostki organizacyjnej – w zespole szkół na podstawie umowy o pracę lub mianowania. Stosunek pracy z nauczycielem stażystą nawiązuje się na czas określony, z pozostałymi nauczycielami (kontraktowymi, mianowanymi i dyplomowanymi) – na czas nieokreślony. Stosunek pracy z nauczycielem mianowanym i z nauczycielem dyplomowanym nawiązuje się na podstawie mianowania, jeżeli:

- posiada on obywatelstwo polskie, z tym że wymóg ten nie dotyczy obywateli państwa członkowskiego Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) – strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym,
- ma pełną zdolność do czynności prawnych i korzysta z praw publicznych,
- nie toczy się przeciwko niemu postępowanie karne, dyscyplinarne lub postępowanie o ubezwłasnowolnienie,
- nie był karany za przestępstwo popełnione umyślnie, a w celu potwierdzenia spełnienia tego warunku, nauczyciel, przed nawiązaniem stosunku pracy, jest obowiązany przedstawić dyrektorowi szkoły informację z Krajowego Rejestru Karnego,
- posiada kwalifikacje wymagane do zajmowania danego stanowiska,
- istnieją warunki do zatrudnienia nauczyciela w szkole w pełnym wymiarze zajęć na czas nieokreślony.

2.1. Kwalifikacje wychowawcy świetlicy

Podstawowe normy związane z wymaganiami kwalifikacyjnymi w stosunku do wszystkich nauczycieli, w tym nauczycieli świetlicy, określa art. 9 ust. 1 Karty Nauczyciela. Zgodnie z nim stanowisko nauczyciela może zajmować osoba, która posiada wyższe wykształcenie z odpowiednim przygotowaniem pedagogicznym lub ukończyła zakład kształcenia nauczycieli i podejmuje pracę na stanowisku, do którego są to wystarczające kwalifikacje. Nauczyciel ma obowiązek przestrzegania zasad moralnych oraz spełniać warunki zdrowotne niezbędne do wykonywania zawodu.

Szczegółowe kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w różnych typach szkół określone są w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 12 marca 2009 r. w sprawie szczegółowych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli oraz określenia szkół i wypadków, w których można zatrudnić nauczycieli niemających wyższego wykształcenia lub ukończonego zakładu kształcenia nauczycieli. W § 24 rozporządzenie określa wa-

runki, jakie musi spełniać nauczyciel zatrudniany w świetlicy. Kwalifikacje posiada osoba, która:

- ukończyła studia wyższe na kierunku pedagogika w specjalności odpowiadającej prowadzonym zajęciom oraz posiada przygotowanie pedagogiczne, **lub**
- ukończyła studia wyższe na dowolnym kierunku (specjalności) i studia podyplomowe z zakresu prowadzonych zajęć oraz posiada przygotowanie pedagogiczne, **lub**
- ma kwalifikacje wymagane do zajmowania stanowiska nauczyciela w danym typie szkoły, w której prowadzona jest świetlica szkolna.

Dyrektor szkoły, po stwierdzeniu, że nauczyciel posiada kwalifikacje do prowadzenia zajęć świetlicowych oraz spełnia pozostałe wymagania niezbędne do zatrudnienia, podpisuje z nim umowę o pracę. W przypadku nauczycieli zatrudnianych na podstawie mianowania, akt mianowania zastępuje umowę o pracę. Warto podkreślić wprowadzony kilka lat temu zapis stwierdzający, że każdy nauczyciel szkoły, jeżeli ma tylko kwalifikacje do pracy w tej szkole, ma również kwalifikacje do bycia zatrudnionym na stanowisku nauczyciela świetlicy.

Z punktu widzenia organizacji szkoły i pracy nauczyciela, zajęcia świetlicowe mogą być realizowane:

- w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela wychowawcy świetlicy art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela – pensum 26 godzin i ewentualnych godzin ponadwymiarowych;
- w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela realizującego zajęcia na różnych stanowiskach, np. nauczyciela przedmiotu i nauczyciela wychowawcy świetlicy szkolnej – pensum określa organ prowadzący (art. 42 ust. 7 pkt 3 Karty Nauczyciela);
- w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły i opieki świetlicowej w wymiarze określonym w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela – 2 godziny w tygodniu.

Tylko w ostatnim przypadku organizacja zadania nie wpłynie na wymiar pensum lub wynagrodzenie.

Możliwość zatrudnienia każdego nauczyciela szkoły do prowadzenia zajęć świetlicowych daje dyrektorowi większe możliwości dysponowania czasem pracy wszystkich nauczycieli, przy jednoczesnym zapewnieniu podstawowej opieki nad uczniem podczas jego pobytu w szkole. Jednak, ze względu na dobro i bezpieczeństwo uczniów, nie jest wskazane, aby zajęcia świetlicowe były organizowane wyłącznie z godzin, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela. Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły mogą być uzupełnieniem zajęć świetlicowych i uatrakcyjniać te zajęcia. Nie ma żadnych przeszkód, by praca nauczyciela dublowała się z pracą innego nauczyciela realizującego pensum lub godziny, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a ustawy Karta Nauczyciela.

Dyrektor szkoły może zaproponować (za zgodą nauczyciela) odpowiednią liczbę godzin pracy w świetlicy, zachowując przy tym taki sam poziom wynagrodzenia.

Wychowawcy świetlic szkolnych realizują pensum w wysokości 26 godzin bezpośredniej pracy z dziećmi. Dyrektor szkoły, zgodnie z art. 42 ust. 2 pkt 2 i 3 Karty Nauczyciela, określa zakres zadań statutowych szkoły do wykonania przez nauczyciela. Zgodnie z art. 149 § 1 Kodeksu pracy, ewidencję czasu pracy prowadzi się do celów prawidłowego ustalania wynagrodzenia pracownika. Praca nauczycieli jest rodzajem zadaniowego systemu pracy, w którym rzeczywistego czasu pracy się nie ewidencjonuje (art. 149 § 2 Kodeksu pracy).

Natomiast, zgodnie z art. 42 ust. 7a, rejestrowane i rozliczane w dziennikach są zajęcia realizowane w ramach pensum, czyli prowadzone bezpośrednio z uczniami. Rejestrowane i rozliczane są także tzw. „godziny karciane”, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a i b Karty Nauczyciela. Nie rozlicza się natomiast pozostałych zajęć i czynności, choć niektóre z nich też są odnotowywane w dziennikach, np. wycieczki. W ustawie Karta Nauczyciela nie ma dobowej normy czasu pracy nauczyciela, brak jest więc podstaw prawnych do jej weryfikowania. Nie ma przy tym prawnych możliwości stosowania w tym zakresie przepisów Kodeksu pracy, gdyż ustawa Karta Nauczyciela reguluje problematykę czasu pracy nauczycieli kompleksowo.

Zakres zadań świetlicy szkolnej powinien być określony w statucie szkoły, a zakres zadań i obowiązków nauczycieli, w tym nauczycieli świetlicy, określa dyrektor szkoły, będący kierownikiem zakładu pracy. O podstawowych informacjach dotyczących zatrudnienia każdy pracownik powinien być informowany na piśmie. Zakres zadań, odpowiedzialności i uprawnień jest istotną informacją o tym, czego wymaga od pracownika pracodawca w ramach umowy o pracę. Projekt takiego pisma może wyglądać następująco:

Projekt pisma

(Miejsce i data)

(pieczęć zakładu pracy)

Pan/i

Stanowisko

Zakres obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności

Dla Pana/i

Zatrudnionego/j na stanowisku pracy

w

Podległość służbowa

Pana/i bezpośrednim przełożonym jest

Zakres obowiązków wynikających z art. 100 Kodeksu pracy:

1. Pracownik jest obowiązany wykonywać pracę sumiennie i starannie oraz stosować się do poleceń przełożonych, które dotyczą pracy, jeżeli nie są one sprzeczne z przepisami prawa lub umową o pracę.
2. Pracownik jest obowiązany w szczególności:
 - 1) przestrzegać czasu pracy ustalonego w zakładzie pracy,
 - 2) przestrzegać regulaminu pracy i ustalonego w zakładzie pracy porządku,
 - 3) przestrzegać przepisów oraz zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, a także przepisów przeciwpożarowych,
 - 4) dbać o dobro zakładu pracy, chronić jego mienie oraz zachować w tajemnicy informacje, których ujawnienie mogłoby narazić pracodawcę na szkodę,
 - 5) przestrzegać tajemnicy określonej w odrębnych przepisach,
 - 6) przestrzegać w zakładzie pracy zasad współżycia społecznego.

Zakres obowiązków wynikających z art. 211 Kodeksu pracy:

Przestrzeganie przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy jest podstawowym obowiązkiem pracownika. W szczególności pracownik jest obowiązany:

- 1) znać przepisy i zasady bezpieczeństwa i higieny pracy, brać udział w szkoleniu i instruktażu z tego zakresu,*
- 2) wykonywać pracę w sposób zgodny z przepisami i zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy oraz stosować się do wydawanych w tym zakresie poleceń i wskazówek przełożonego,*
- 3) dbać o należyty stan sprzętu oraz o porządek i ład w miejscu pracy,*
- 4) stosować środki ochrony zbiorowej, a także używać przydzielonych środków ochrony indywidualnej oraz odzieży,*
- 5) poddawać się wstępnym, okresowym i kontrolnym oraz innym zaleconym badaniom lekarskim i stosować się do wskazań lekarskich,*
- 6) niezwłocznie zawiadomić przełożonego o zauważonym w zakładzie pracy wypadku albo zagrożeniu życia lub zdrowia ludzkiego oraz ostrzec współpracowników, a także inne osoby znajdujące się w rejonie zagrożenia, o grożącym im niebezpieczeństwie,*
- 7) współdziałać z pracodawcą i przełożonymi w wypełnianiu obowiązków dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracy.*

Zakres obowiązków (czynności) na stanowisku pracy:

Zakres uprawnień

Pan/i ma uprawnienia do:

Zakres odpowiedzialności

Pan/i jest odpowiedzialny/a za:

Niniejszy zakres obowiązków, uprawnień i odpowiedzialności jest integralną częścią umowy o pracę zawartej dnia

(data i podpis pracownika)

(podpis dyrektora)

Reasumując, nauczyciel-wychowawca świetlicy powinien posiadać bogaty warsztat pracy, lecz nie może liczyć na szeroką ofertę w postaci gotowych programów, publikacji czy wzorcowych scenariuszy. Ma to duży walor twórczy, gdyż sam decyduje o tematyce i przekazywanych dzieciom treściach oraz dostosowuje do nich właściwe i adekwatne do wieku metody i techniki zajęć świetlicowych. Obszar zainteresowań współczesnych dzieci ewoluje i mądry wychowawca winien uwzględniać te zmiany w swojej pracy, orientować się, co ciekawi jego podopiecznych oraz dopuszczać dzieci do wspólnego decydowania, o czym będą zajęcia świetlicowe. W związku z tym wyłaniają się ważne cechy kompetentnego wychowawcy – otwartość, elastyczność i umiejętność słuchania. Ta ostatnia cecha jest niezbędna w pracy świetlicowej, ponieważ dzieci potrzebują wsparcia po trudach lekcji, surowej i ciągłej ocenie, która może wywoływać negatywne emocje. Dzięki dobremu kontaktowi z nauczycielem świetlicy, jego troskliwości, życzliwości, uśmiechowi, uczniowie postrzegają świetlicę jako miejsce przyjazne i mogą również dzięki temu zmienić nastawienie do szkoły.

Wychowawca świetlicy powinien szukać ciekawych i nowych metod pracy. Tylko dzięki takiej postawie jest w stanie zaspokoić potrzeby uczniów i wskazać im alternatywę chociażby dla komputerów i innych gadżetów cyfrowych. Pomysłów do swojej pracy może szukać wszędzie – wystarczy, by miał „oczy szeroko otwarte” oraz twórczy umysł. Wiele pomysłów znajdzie na różnorodnych szkoleniach. Bogatym źródłem pomysłów są także doświadczenia innych nauczycieli.

Dobry wychowawca świetlicy powinien posiadać pozytywne nastawienie do swojej pracy, bo tylko dzięki temu będzie prawidłowo realizować powierzone zadania i zachęcać uczniów do różnorodnych aktywności, wpływając intencjonalnie na ich wszechstronny rozwój. W świetlicy uczniowie spędzają wiele godzin, częstokroć w dużych grupach, w takiej sytuacji nietrudno o konflikty i inne niewłaściwe zachowania uczniów. Z tymi problemami powinien radzić sobie wychowawca – znać skuteczne, twórcze techniki rozwiązywania problemów i być przede wszystkim przykładem dobrej komunikacji, konsekwentnym wychowawcą oraz moralnym autorytetem.

Nauczyciel świetlicy jest dzisiaj animatorem czasu wolnego, który powinien zaskakiwać swoich wychowanków, aby stać się dla nich autorytetem działań niekonwencjonalnych. Współcześnie uczniowie są bardzo wymagający. Znacząca większość z nich ma dostęp do książek, atrakcyjnych zabawek, ciekawych wycieczek, sprzętu cyfrowego, ale zdarza się, że ma niewielu przyjaciół czy kolegów, z którymi zabawy są nieodzownym elementem rozwoju społecznego. I tę właśnie lukę może umiejętnie wykorzystać wychowawca świetlicy – uczyć pożytecznego spędzania czasu wolnego, animując sytuacje, w których ważna jest współpraca i współodpowiedzialność zespołowa. Wymaga to oczywiście stałego doskonalenia się i bycia na bieżąco z fachową literaturą. Zatem, kompetentny nauczyciel-wychowawca świetlicy dba o swój rozwój zawodowy i osobisty.

2.2. Kierownik świetlicy

W zależności od wielkości świetlicy wprowadzić można funkcję kierownika. Przepisy prawne nie precyzują, od jakiej minimalnej liczby uczniów uczestniczących w zajęciach w świetlicy dyrektor szkoły może występować o kierownicze stanowisko. Dyrektor szkoły, zgodnie z ramowym statutem szkoły publicznej, w arkuszu organizacji szkoły zamieszcza liczbę pracowników, w tym pracowników zajmujących stanowiska kierownicze, a więc także kierownika świetlicy. Arkusz organizacji zatwierdza organ prowadzący szkołę. Powierzenia stanowiska kierownika świetlicy lub odwołania z niego, zgodnie z art. 37 ustawy o systemie oświaty, dokonuje dyrektor szkoły, po zasięgnięciu opinii organu prowadzącego, rady szkoły (jeżeli jest powołana) oraz rady pedagogicznej. Jeżeli umowa o pracę na stanowisku nauczyciela zawarta jest na czas określony krótszy niż okres powierzenia stanowiska kierowniczego, ulega ona przedłużeniu na okres powierzenia. Dyrektor szkoły odwołuje nauczyciela ze stanowiska kierowniczego w przypadku złożenia przez nauczyciela rezygnacji, za trzymiesięcznym wypowiedzeniem, a także przy ustaleniu negatywnej oceny pracy lub negatywnej oceny wykonywania zadań, o których mowa w art. 34 ust. 2 ustawy o systemie oświaty, tj. zadań dot. dysponowania przyznanymi szkole środkami finansowymi, przestrzegania przepisów dotyczących bezpieczeństwa i higieny pracowników i uczniów oraz przestrzegania przepisów dotyczących organizacji pracy szkoły.

W przypadkach szczególnie uzasadnionych, po zasięgnięciu opinii kuratora oświaty, dyrektor może odwołać nauczyciela ze stanowiska kierowniczego w czasie trwania roku szkolnego bez wypowiedzenia.

W § 9 rozporządzenia w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać osoba zajmująca stanowisko dyrektora oraz inne stanowisko kierownicze, czytamy, że stanowisko kierownika świetlicy, tworzone zgodnie ze statutem szkoły lub zespołu szkół, może zajmować nauczyciel kontraktowy, mianowany lub dyplomowany, który spełnia następujące warunki:

- posiada kwalifikacje do zajmowania stanowiska nauczyciela świetlicy,
- posiada co najmniej trzyletni staż pracy pedagogicznej na stanowisku nauczyciela lub trzyletni staż pracy dydaktycznej na stanowisku nauczyciela akademickiego,
- uzyskał co najmniej dobrą ocenę pracy w okresie ostatnich trzech lat pracy **lub** pozytywną ocenę dorobku zawodowego w okresie ostatniego roku **albo** – w przypadku nauczyciela akademickiego – pozytywną ocenę pracy w okresie ostatnich trzech lat pracy w szkole wyższej – przed powierzeniem stanowiska kierowniczego,
- spełnia warunki zdrowotne niezbędne do wykonywania pracy na stanowisku kierowniczym,
- nie był karany karą dyscyplinarną, o której mowa w art. 76 ust. 1 ustawy Karta Nauczyciela, a w przypadku nauczyciela akademickiego – karą dyscyplinarną, o której mowa w art. 140 ust. 1 ustawy z 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2012 r. poz. 572) oraz nie toczy się przeciwko niemu postępowanie dyscyplinarne,
- nie był skazany prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe,
- nie toczy się przeciwko niemu postępowanie o przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego,
- nie był karany zakazem pełnienia funkcji związanych z dysponowaniem środkami publicznymi, o którym mowa w art. 31 ust. 1 pkt 4 ustawy z 17 grudnia 2004 r. o *odpowiedzialności za naruszenie dyscypliny finansów publicznych* (Dz.U. z 2013 r. poz. 168).

Nauczycielowi pełniącemu stanowisko kierownika świetlicy w szkole obniża się tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć świetlicowych. Dyrektor, zgodnie z zasadami określonymi w uchwale rady gminy (miasta), ustala zniżkę godzin dla kierownika. Jeżeli np. kierownik świetlicy jest zobowiązany do bezpośredniej pracy z uczniami przez 14 godzin, to pozostałe 12 godzin z pensum i część godzin tzw. zadaniowego czasu pracy (maksymalnie 14 godzin) ma przewidziane na sprawy związane z kierowaniem pracami świetlicy. Do zniżki pensum kierownik świetlicy otrzymuje dodatek funkcyjny, którego wysokość określana jest w regulaminie wynagradzania obowiązującym w danej gminie (mieście).

Dyrektor szkoły odpowiada za wszystkie sprawy związane z organizacją pracy szkoły. Z punktu widzenia sztuki zarządzania niezbędne i zalecane jest delegowanie uprawnień.

W Kodeksie pracy, w art. 94, czytamy m.in. że *pracodawca ma zaznajamiać pracowników podejmujących pracę z zakresem ich obowiązków, sposobem wykonywania pracy na wyznaczonych stanowiskach oraz ich podstawowymi uprawnieniami*. Do tego zapisu dodać można standard kontroli zarządczej, opublikowany przez Ministra Finansów, który stanowi, że „przyjęcie delegowanych uprawnień powinno być potwierdzone podpisem”.

Z tego wniosek, że pracownik w pierwszej kolejności powinien zostać zapoznany z propozycją delegowanych zadań, by w konsekwencji móc je zaakceptować przez złożenie własnoręcznego podpisu. Najczęściej wykorzystywany przy tej okazji jest zakres obowiązków i uprawnień pracownika. Ten dokument zapewne znajduje się w większości teczek akt osobowych pracowników administracji w placówkach oświatowych.

Nie wszystkie uprawnienia delegowane są na cały rok szkolny. Dyrektor może wydać jednostkowe pisemne upoważnienia w konkretnej sprawie. Procedura nadawania upoważnień jest bardzo prosta. Jest to dokument zawierający:

- dane osobowe upoważnianego (zgodne z dowodem tożsamości lub innym dokumentem),
- zakres upoważnienia,
- okres jego obowiązywania,
- podpis dyrektora.

W strukturze organizacyjnej szkoły dyrektor powinien delegować swoje uprawnienia m.in. na kierownika świetlicy. Zakres takich uprawnień może być następujący:

- reprezentowanie interesów szkoły na zewnątrz w kontaktach z instytucjami oświaty i kultury, w sprawach dotyczących świetlicy;
- rozstrzyganie spraw spornych dotyczących organizacji pracy świetlicy oraz zatwierdzanie harmonogramów zajęć świetlicowych;
- wydawanie poleceń wychowawcom świetlicy w zakresie pracy dydaktycznej, wychowawczej, opiekuńczej oraz wydawanie zaleceń pokontrolnych wychowawcom świetlicy;
- podejmowanie decyzji w określonych sprawach (godzin pracy świetlicy, podziału uczniów na odpowiednie grupy);
- podpisywanie pewnej kategorii pism i dokumentów, np. finansowych, planów pracy;
- dysponowanie środkami finansowymi, np. na wyposażenie świetlicy, na zakup pomocy dydaktycznych.

Kierownik świetlicy, z racji zajmowanego stanowiska oraz otrzymanych od dyrektora uprawnień, powinien posiadać wiedzę z zakresu zarządzania. Powinien umieć planować, organizować oraz podejmować właściwe i skuteczne decyzje, motywować i kontrolować siebie oraz swoich podwładnych.

2.3. Wolontariat w świetlicy

Ustawa o systemie oświaty daje organizacjom pozarządowym, w tym organizacjom harcerskim, możliwość wspierania systemu oświaty. Oprócz organizacji pozarządowych system oświaty wspierać mogą również inne osoby prawne, które prowadzą statutową działalność w zakresie oświaty i wychowania. Organy administracji publicznej, w tym samorządy, współdziałają z wyżej wymienionymi podmiotami w wykonywaniu zadań wymienionych w art. 1 ustawy o systemie oświaty.

Kwestie współpracy z wolontariuszem reguluje ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Zgodnie z art. 2 pkt 3 ww. ustawy, wolontariuszem jest każda osoba fizyczna, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie. Wolontariusze mogą wykonywać świadczenia na rzecz jednostek

organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, określonych w ustawie mianem „korzystający”. Tym samym wolontariusze mogą również wykonywać świadczenia na rzecz placówek oświatowych.

W art. 39 ustawy o systemie oświaty – przy określaniu zadań dyrektora – uwzględniono, że dyrektor placówki w szczególności stwarza warunki do działania w danej placówce wolontariuszy, których celem jest wzbogacanie form działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej. Dalej, w art. 64 w ust. 1, podane są podstawowe formy działalności dydaktyczno-wychowawczej szkoły. Wśród nich wymienia się zajęcia rozwijające zainteresowania i uzdolnienia, zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze i specjalistyczne organizowane dla uczniów wymagających szczególnego wsparcia w rozwoju lub pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zajęcia rewalidacyjne dla uczniów niepełnosprawnych. Ustawa zezwala (ust. 3), na prowadzenie tych zajęć także z udziałem wolontariuszy.

W myśl art. 43 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń, jeżeli obowiązek posiadania takich kwalifikacji i spełnienia stosownych wymagań wynika z odrębnych przepisów. Wolontariuszem w szkole może być osoba pełnoletnia, która nie była karana i wobec której nie toczy się postępowanie karne. Jeżeli dyrektor chce powierzyć np. rodzicowi wykonanie jakiejś pracy (opieka podczas wycieczki, prowadzenie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci itp.), powinien zadbać o odpowiednią dokumentację.

Dyrektor szkoły powinien:

- zawrzeć z wolontariuszem umowę określającą w szczególności zakres zadań wolontariusza i sposób ich realizacji, czas trwania umowy oraz zobowiązanie wolontariusza do przestrzegania ustalonych w szkole zasad i obowiązków;
- ubezpieczyć wolontariusza od odpowiedzialności cywilnej za szkody powstałe w związku z wykonywanymi przez niego zadaniami;
- zapewnić warunki umożliwiające wykonywanie zadań przez wolontariusza. Wolontariusz wykonuje zadania określone w umowie pod nadzorem dyrektora placówki lub wyznaczonej przez niego osoby. Na wniosek wolontariusza dyrektor jest obowiązany wydać pisemne zaświadczenie o wykonaniu tych zadań.

Nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz z wolontariuszami może przynieść szkole, także świetlicy szkolnej, wiele korzyści. W ten sposób można rozszerzyć ofertę edukacyjną i zorganizować np. ciekawe zajęcia pozalekcyjne, wycieczki itp. Stowarzyszenie można włączyć do organizacji konkretnego projektu. Zdarzyć się może, że to właśnie stowarzyszenie przedstawi dyrektorowi szkoły ciekawą propozycję do realizacji.

Podjęcie działalności na terenie szkoły przez stowarzyszenie lub inną organizację wymaga uzyskania zgody dyrektora szkoły wyrażonej po uprzednim uzgodnieniu warunków tej działalności oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii rady szkoły i rady rodziców (art. 56 ustawy o systemie oświaty).

W szkole jest wiele możliwości wykorzystania pracy wolontariackiej, w tym pracy rodziców, do wykonywania zadań bieżących szkoły. Rodzice uczniów mają duże możliwości i są specjalistami w różnych dziedzinach. Warto z takiego potencjału korzystać. Poniżej projekt porozumienia z wolontariuszem:

POROZUMIENIE O WSPÓŁPRACY

Dnia w, pomiędzy
z siedzibą w....., reprezentowaną przez
zwanym w dalszej części Korzystającym, a Panią/Panem, dowód
osobisty nr....., adres zamieszkania:,
zwaną/y w dalszej części Wolontariuszem, zostało zawarte porozumienie następującej
treści:

1. Korzystający i Wolontariusz zawierają porozumienie o współpracy w zakresie (np. opieki podczas wycieczki grupy świetlicowej).
2. Wolontariusz zobowiązuje się wykonać w ramach porozumienia następujące świadczenia: (szczegółowe zadania związane np. z wycieczką).
3. Rozpoczęcie wykonania świadczeń strony ustalają na dzień
Zakończenie wykonywania ww. zajęć nastąpi dnia
4. Strony zgodnie ustalają, że porozumienie niniejsze obejmuje świadczenie o charakterze wolontarystycznym, które ma charakter bezpłatny.
5. Korzystający zobowiązuje się do zwrotu wolontariuszowi wydatków, które ten poniósł w celu należytego wykonania świadczenia, w tym koszty podróży służbowych, diet i noclegów na zasadach wynikających z odrębnych przepisów.
6. Zwrot wydatków, o których mowa w pkt. 5, nastąpi w terminie 7 dni po otrzymaniu od wolontariusza stosownego rozliczenia wraz z dowodami poniesionych wydatków w następującym zakresie: (określić zasady rozliczenia).
7. Korzystający poinformował wolontariusza o zasadach bezpiecznego i higienicznego wykonywania świadczeń oraz takie warunki zapewnia.
8. Wolontariuszowi przysługuje zaopatrzenie z tytułu wypadku przy wykonywaniu świadczenia wymienionych w pkt. 2 Porozumienia, na zasadach wynikających z odrębnych przepisów.
9. Wolontariusz zobowiązuje się do zachowania w tajemnicy wszelkich informacji w zakresie wykonywanego porozumienia, a zwłaszcza informacji związanych z sytuacją socjalną i zdrowotną osób, na rzecz których świadczy pomoc.
10. W sprawach nieuregulowanych porozumieniem zastosowanie ma Kodeks cywilny oraz Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.
11. Wolontariusz został poinformowany o przysługujących mu prawach i obowiązkach.
12. Porozumienie może być wypowiedziane przez każdą ze stron w terminie
13. Porozumienie sporządzono w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach, po jednym dla każdej ze stron.

KORZYSTAJĄCY

WOLONTARIUSZ

Należy pamiętać, że wolontariusz powinien być chroniony przed ryzykiem związanym z wykonywaniem powierzonych mu zadań i być objęty ubezpieczeniem od odpowiedzialności cywilnej. Powinien mieć on satysfakcję z własnej aktywności oraz przestrzegać kodeksu etycznego związanego z realizowaniem powierzonych mu zadań.

2.4. Doskonalenie zawodowe – miejsce nauczyciela świetlicy w nowym systemie kompleksowego wspomagania szkół

Nowy system wspomagania rozwoju oświaty w Polsce ukierunkowany jest na szkołę i ma służyć wspieraniu jej funkcji w wykonywaniu powierzonych zadań. Ma wspomagać w rozwiązywaniu jej indywidualnych problemów i trudności w codziennej pracy. Oferta kierowana do szkół z systemu doskonalenia powinna być wynikiem analizy sytuacji konkretnej placówki, do której jest adresowana. Podstawowe założenia przyjęte dla nowego systemu są więc następujące:

- wspomaganie jest adresowane do szkoły, nie zaś wyłącznie do poszczególnych osób lub grup (dyrektor, nauczyciele), co oznacza, że poprzez doskonalenie nauczycieli systemowo oddziałuje się na szkołę;
- wspomaganie pomaga szkole w rozwiązywaniu własnych spraw, nie wyręcza jej i nie narzuca gotowych rozwiązań – nacisk na podmiotową, autonomiczną rolę szkoły i współtworzenie przez nią wszystkich planów działań;
- wspomaganie wynika z indywidualnej sytuacji szkoły i odpowiada na jej specyficzne potrzeby – rzetelna, angażująca społeczność szkolną diagnoza potrzeb;
- wspomaganie jako proces odchodzi od pojedynczych, samodzielnych form doskonalenia, a każde inne działanie prowadzone na rzecz rozwoju szkoły jest elementem rocznego planu wypracowanego przez dyrektora szkoły i radę pedagogiczną na bazie zdiagnozowanych potrzeb placówki.

Podstawowym zadaniem szkoły jest więc inicjowanie, wdrażanie i monitorowanie planu rozwoju szkoły w określonym aspekcie jej działalności. Plan rozwoju ma służyć wprowadzeniu zmian, które przyczynią się do poprawy jakości pracy szkoły i doskonalenia kompetencji osób w niej pracujących.

Powyższemu procesowi pomagać ma zewnętrzny ekspert. Wspiera on szkołę i dyrektora towarzysząc im oraz służąc pomocą na kolejnych etapach realizacji planu rozwoju. Do dyrektora i nauczycieli szkoły należy ostatecznie przeprowadzenie diagnozy, a następnie określenie priorytetów rozwoju szkoły i sformułowanie oczekiwań. Dopiero tak opracowane priorytety mogą być punktem wyjścia do planowania konkretnych działań i konstruowania rocznego planu rozwoju. Nowy system wspomagania i doskonalenia nauczycieli koncentruje się na stworzeniu uczniom jak najlepszych warunków. Warunki te to nie tylko świetnie wykształcona kadra pedagogiczna, ale przede wszystkim środowisko, w którym uczeń wzrasta, nabywa nowe doświadczenia, poznaje świat, uczy się i rozwija.

Wprowadzany nowy system doskonalenia nauczycieli równoprawnie traktuje wszystkich nauczycieli szkoły, w tym nauczycieli świetlicy. W kolejne etapy układania planu pracy i rozwoju na najbliższy rok szkolny, od diagnozy poprzez planowanie, realizację oraz ewaluację podejmowanych działań, włączani powinni być wszyscy nauczyciele. Oferty doskonalenia dotyczyć będą wszystkich pracowników, których dotyczyć będzie wdrażana zmiana.

W przypadku, w którym szkoła zdecyduje, że główną zmianą przeprowadzaną w danym roku szkolnym będzie np. poprawa jakości współpracy z rodzicami, zadawania i odrabiania zadań domowych czy zapewnienie wyższej jakości opieki w szkole, nauczyciele świetlicy mogą być najaktywniejszą grupą nauczycieli i głównymi realizatorami procesu rozwoju szkoły.

2.5. Wykorzystanie „godzin karcianych”

Wprowadzenie tzw. „godzin karcianych” (art. 42 ust. 2 pkt 2, lit. a Karty Nauczyciela) miało na celu wdrożenie indywidualnego podejścia do nauczania, poszerzenie oferty zajęć pozalekcyjnych, a w przypadku szkoły podstawowej i gimnazjum także wzmocnienie ich funkcji opiekuńczej. Przepis stanowi, że w ramach zajęć i czynności wynikających z zadań statutowych szkoły nauczyciele obowiązani są prowadzić zajęcia zwiększające szanse edukacyjne lub rozwijające zainteresowania uczniów (w szkole podstawowej i gimnazjum także zajęcia opieki świetlicowej).

Zadania nauczyciela wynikające z art. 42 ust. 2 Karty Nauczyciela przedstawiają się następująco:

Czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć			
Lp.	Rodzaj zajęć	Wymiar zajęć	
1	Art. 42 ust. 2 pkt 1 Karty Nauczyciela – zajęcia dydaktyczne, wychowawcze i opiekuńcze, prowadzone bezpośrednio z uczniami lub wychowankami albo na ich rzecz (pensum dydaktyczne).	18-30 godzin, w zależności od stanowiska w rozliczeniu tygodniowym.	Czas pracy nauczyciela zatrudnionego w pełnym wymiarze zajęć nie może przekraczać 40 godzin tygodniowo
2	Art. 42 ust. 2 pkt 2, lit. a – zajęcia opieki świetlicowej, zwiększające szanse edukacyjne uczniów (praca z uczniem zdolnym, praca z uczniem mającym trudności w nauce) oraz zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów.	2 godziny w szkole podstawowej i gimnazjum w rozliczeniu półrocznym.	
3	Art. 42 ust. 2 pkt 2 Karty Nauczyciela – inne zajęcia i czynności wynikające z zadań statutowych szkoły – zajęcia wynikające z planu pracy szkoły, zebrania z rodzicami, zebrania rady pedagogicznej, prowadzenie dokumentacji szkolnej i inne wynikające z zadań statutowych szkoły. Art. 42 ust. 2b pkt 2 Karty Nauczyciela – nauczyciel jest obowiązany uczestniczyć w przeprowadzaniu odpowiednio: sprawdzianu w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej, egzaminu w ostatnim roku nauki w gimnazjum – z wyjątkiem części ustnej.	Nieokreślony – czas zadaniowy	
4	Art. 42 ust. 2 pkt 3 Karty Nauczyciela – zajęcia i czynności związane z przygotowaniem się do zajęć, samokształceniem i doskonaleniem zawodowym.	Nieokreślony – czas zadaniowy	

„Godziny karciane” są częścią godzin do dyspozycji dyrektora szkoły, wskazanych w ramowym planie nauczania. Ich łączny wymiar w szkole ustala dyrektor szkoły – z uwzględnieniem art. 42 ust. 2 pkt 2 Karty Nauczyciela, w którym określono wymiar tych godzin dla jednego nauczyciela. Godziny te nie wymagają zatwierdzenia przez organ prowadzący, ponieważ wynikają bezpośrednio z ustawy i nie powodują żadnych skutków finansowych. Można je umieścić w arkuszu organizacji szkoły jako istotny element realizacji dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej funkcji szkoły. „Godziny karciane” nie powinny być przyporządkowane do poszczególnych oddziałów szkolnych. Liczba godzin musi być skorelowana z tygodniowym rozkładem zajęć oraz z zajęciami typu koła zainteresowań lub zajęciami dydaktyczno-wyrównawczymi.

Zapisy art. 42 Karty Nauczyciela stanowią, że „godziny karciane” mieszczą się w ramach maksymalnego tygodniowego wymiaru czasu pracy i nie należy się za nie dodatkowe wynagrodzenie.

Realizację „godzin karcianych” można przeznaczyć również na prowadzenie zajęć świetlicowych. Zamierzeniem ustawodawcy wprowadzającego ww. zapisy nie była chęć likwidacji etatów wychowawców świetlicy i zastąpienie ich nauczycielami przedmiotowymi. Przy zmianie ustawy o systemie oświaty, w tym obniżeniu wieku obowiązku szkolnego, wydłuża się automatycznie czas pracy świetlicy szkolnej i dodatkowo rozszerza i wzbogaca się oferta zajęć świetlicowych, przez co staje się bardziej dostosowaną do młodszych uczniów.

Całkowita liczba „godzin karcianych” zależy od liczby i wymiaru zatrudnienia nauczycieli. Obowiązkowy wymiar tych zajęć w tygodniu wynosi 2 godziny (zegarowe) dla nauczyciela pełnozatrudnionego w szkole podstawowej lub gimnazjum. Dla nauczyciela zatrudnionego na niepełny etat liczba godzin proporcjonalnie się zmniejsza. Nauczyciel zatrudniony na % etatu powinien realizować „godziny karciane” w wymiarze % godziny w tygodniu, zaś nauczyciel zatrudniony w wymiarze 15/18–5/6 godziny w tygodniu. Nie znaczy to, że co tydzień nauczyciele ci muszą przeprowadzić odpowiednio 30- lub 50-minutowe zajęcia. W zależności od potrzeb i możliwości zajęcia dodatkowe mogą się odbywać z różną częstotliwością, gdyż są rozliczane w okresach półrocznych. W szkolnym planie nauczania dyrektor powinien ująć pulę godzin do rozdysponowania pomiędzy nauczycieli w półrocznym okresie rozliczeniowym.

Ustalenie rodzaju zajęć dla poszczególnych nauczycieli powinno być poprzedzone rozpoznaniem potrzeb szkoły i uczniów. Należy wówczas:

- ustalić, czy wystarczająca jest oferta opieki świetlicowej,
- zapewnić zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (godziny zajęć dydaktyczno-wyrównawczych dla uczniów klas realizujących podstawę programową wliczane są do pensum dydaktycznego nauczycieli),
- wspierać rozwijanie szczególnych uzdolnień uczniów, np. przez zajęcia przygotowujące do udziału w olimpiadach, konkursach itp.,
- wspierać rozwijanie zainteresowań uczniów.

Godzin opieki świetlicowej nie rozlicza się w ramach godzin do dyspozycji dyrektora. Jeśli nauczyciele prowadzą takie zajęcia uwzględnione w szkolnym planie nauczania, należy zaplanować odpowiednio mniejszą pulę godzin do dyspozycji dyrektora na zajęcia zwiększające szanse edukacyjne i rozwijające zainteresowania uczniów.

Rok szkolny liczy średnio 36 tygodni nauki, zatem półroczny wymiar „godzin karcianych” wynosi dla nauczyciela pełnozatrudnionego 36 godzin w szkole podstawowej i gimnazjum, zaś dla nauczyciela niepełnozatrudnionego proporcjonalnie mniej. Wymiar ten ulega obniżeniu za każdy tydzień niezdolności nauczyciela do pracy w półrocznym okresie rozliczeniowym.

Przez półroczny okres rozliczeniowy rozumie się okresy 5-miesięczne: wrzesień–styczeń oraz luty–czerwiec. Nie jest jednak jasne, czy określenie „tydzień niezdolności nauczyciela do pracy” oznacza tydzień kalendarzowy (7-dniowy), czy tydzień pracy nauczyciela (5-dniowy). Wydaje się, że chodzi o faktyczne okresy nieświadczenia pracy, czyli liczbę dni roboczych, w których nauczyciel był nieobecny w szkole. Dni nieobecności nauczyciela w pracy należy przy tym sumować w półrocznym okresie rozliczeniowym – obowiązkowy półroczny wymiar „godzin karcianych” ulega obniżeniu odpowiednio do łącznej liczby nieobecności nauczyciela w pracy.

Wartą zwrócenia szczególnej uwagi jest sytuacja, kiedy nauczyciel zatrudniony jest w zespole szkół. Powinien on wówczas realizować „godziny karciane” w każdej ze szkół,

w których uczy, proporcjonalnie do wymiaru części pensum realizowanej w tej szkole. W tych przypadkach dyrektor szkoły może podjąć decyzję o realizowaniu tych godzin tylko w jednej ze szkół w tym zespole. Analogicznie należy rozliczać godziny nauczyciela uzupełniającego pensum w innej szkole.

Do realizowania „godzin karcianych” zobowiązany jest każdy nauczyciel szkoły, także nauczyciel świetlicy, nauczyciele zajmujący stanowiska kierownicze inne niż dyrektor i wicedyrektor (czyli kierownik świetlicy także), nauczyciele, którym obniżono tygodniowy obowiązkowy wymiar godzin zajęć oraz nauczyciele, którym zmniejszono wymiar czasu pracy z uwagi na niepełnosprawność.

Zapis dotyczący ww. godzin budzić jednak może wiele kontrowersji. Mimo to okazał się on bardzo pomocny w codziennej pracy świetlic szkolnych, głównie w następujących przypadkach:

- gdy na jednej lub dwóch godzinach dziennie liczba uczniów w grupie świetlicowej przekracza nieznacznie 25 osób, niezbędna zdaje się być wówczas obecność drugiego nauczyciela, który potrzebny jest jako wsparcie w tym krótkim czasie; nie ma wówczas potrzeby zatrudniania dodatkowego, etatowego wychowawcy;
- kiedy nauczyciel specjalista chce prowadzić koło zainteresowań z grupą dzieci świetlicowych, odciąża w takim przypadku wychowawcę świetlicy, a jednocześnie rozwija umiejętności dzieci zainteresowanych danym tematem, wykorzystując swoje kompetencje; nauczyciel przedmiotu wzbogaca w ten sposób ofertę świetlicy, podnosi jakość pracy szkoły i pracuje z dziećmi, które swój wolny czas spędzają w szkole;
- przy wyrównywaniu braków edukacyjnych uczniów uczęszczających do świetlicy, oferując im fachową pomoc, której nie mają w domu lub z uwagi na długi czas spędzany w świetlicy, kiedy mniej czasu mogą przeznaczyć na pracę o charakterze korekcyjno-kompensacyjnym w domu.

Praktyka jednak wskazuje na wielokrotne niezgodne z podstawą prawną wykorzystanie art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela. Pewna liczba organów prowadzących szkoły wykorzystwała ten przepis do zmniejszenia wydatków przez redukcję etatów wychowawców świetlic i wprowadzenie w ich miejsce bezpłatnych, dla organów prowadzących, godzin pracy nauczycieli danej szkoły. W takich przypadkach dzieci co godzinę mają innego opiekuna, co wiąże się z obniżeniem ich poczucia bezpieczeństwa oraz pogorszeniem jakości pracy opiekuńczo-wychowawczej. Zmieniający się nauczyciele ograniczają się najczęściej jedynie do wykonywania funkcji opiekuńczej bez proponowania dzieciom atrakcyjnych zajęć świetlicowych, angażowania w życie i projekty świetlicowe. Określają tę pracę jako dyżur w świetlicy, który należy wykonać jak obowiązek. Poza tym nie znają dzieci zbyt dobrze, nie zawsze poznają ich opiekunów. Problem pojawia się również wówczas, gdy nauczyciele ci są nieobecni w pracy – nie można zorganizować za nich płatnych zastępstw, co skutkować może sytuacją, w której pozostali wychowawcy mają pod opieką grupy kilkudziesięciosobowe, co z kolei może niekorzystnie wpływać przede wszystkim na bezpieczeństwo uczniów i jest niezgodne z przepisami prawa dotyczącymi liczby dzieci w grupie wychowawczej.

Wprowadzone zmiany dotyczące kwalifikacji wychowawców świetlic oraz form realizacji godzin na dodatkową opiekę świetlicową w niektórych szkołach i w niektórych miejscowościach negatywnie wpłynęły na poziom pracy świetlicy szkolnej i wskazane byłoby takie wykorzystanie tych godzin, aby wspierały i wzbogacały ofertę świetlicy.

ROZDZIAŁ 3

Dokumentacja

Dyrektor szkoły ponosi odpowiedzialność za właściwe prowadzenie i przechowywanie dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz za wydawanie dokumentów zgodnych z obowiązującymi przepisami prawa. Analiza prowadzonej dokumentacji szkolnej jest również jednym z kryteriów kontroli prowadzonej przez kuratora oświaty.

Dokumenty szkolne są dowodem na realizację przez szkołę określonych przepisami prawa zadań, a także potwierdzają przebieg kształcenia uczniów. W praktyce szkolnej zdarza się jednak niejednokrotnie, że występuje wiele nieprawidłowości w zakresie prowadzenia dokumentacji.

3.1. Statut szkoły

Podstawowym i najważniejszym dokumentem regulującym wewnętrzną pracę szkoły jest statut szkoły. Powinien być on czytelny i przejrzysty, a przepisy powinny dotyczyć najistotniejszych spraw. Zatem wszystko to, co może być regulowane innymi dokumentami lub często zmieniane, może być regulowane mocą regulaminu i/lub zarządzeniami dyrektora szkoły. Statut szkoły, jako dokument wyższej wagi, powinien opisywać w sposób ogólny zasady organizacji i sposób funkcjonowania świetlicy szkolnej. Można tego dokonać przez wprowadzenie zapisów dotyczących:

1. Celów i zadań świetlicy szkolnej, np.:
 - zapewnienie uczniom zajęć świetlicowych uwzględniających potrzeby edukacyjne oraz rozwojowe, a także ich możliwości psychofizyczne,
 - zapewnienie uczniom zajęć rozwijających ich zainteresowania oraz zajęć zapewniających prawidłowy rozwój fizyczny i odrabianie lekcji.
2. Warunków przyjęcia uczniów do korzystania z zajęć świetlicowych, przez spełnienie przykładowych kryteriów:
 - zgłoszenie przez rodziców do stałego przebywania w świetlicy,
 - dojeżdżający autobusem,
 - nieuczęszczający na religię lub WF i na inne zajęcia,
 - wyznaczeni przez wychowawców do odrabiania zadań domowych.
3. Wniosku o zapisanie dziecka do świetlicy (wzór wniosku określa dyrektor szkoły).
4. Decyzji o zakwalifikowaniu ucznia do świetlicy lub o odmowie (podejmuje ją dyrektor szkoły, po zaopiniowaniu wniosku przez wychowawcę i pedagoga szkolnego). Od odmownej decyzji dyrektora szkoły można się odwołać do wójta (burmistrza, prezydenta miasta). Decyzja wydana przez ten organ jest ostateczna.
5. Liczby uczniów uczestniczących w zajęciach świetlicowych.
6. Godzin pracy świetlicy szkolnej. Ustala je dyrektor szkoły w tygodniowym planie zajęć, po konsultacji z kierownikiem świetlicy, uwzględniając potrzeby zgłaszane przez rodziców (opiekunów prawnych) uczniów korzystających z opieki świetlicy.

7. Zasad przyjmowania i odbierania uczniów klas I–III. Regulamin konsultowany z nauczycielami zatrudnionymi w świetlicy oraz radą rodziców.
 8. Regulaminu pracy świetlicy szkolnej. Powinien być skonsultowany z radą pedagogiczną i z radą rodziców oraz zatwierdzony przez dyrektora szkoły.

Dokumentami uzupełniającymi w zakresie funkcjonowania i organizacji pracy świetlicy mogą być również:

- regulamin pracy świetlicy szkolnej,
- regulamin przyjmowania i odbierania dzieci z klas I–III,
- plan pracy świetlicy,
- dzienniki zajęć świetlicowych.

Dokumenty te muszą być zgodne z obowiązującym prawem: ustawą o systemie oświaty oraz Kartą Nauczyciela i statutem szkoły.

Propozycja wniosku przyjęcia dziecka do świetlicy może wyglądać następująco:

Propozycja

Wniosek dot. zapisu dziecka do świetlicy

Proszę o przyjęcie ucz. klasy
(imię i nazwisko dziecka)
 do świetlicy szkolnej działającej w Szkole Podstawowej nr / im.

Czas przewidywanej obecności dziecka w świetlicy:

	<i>Poniedziałek</i>	<i>Wtorek</i>	<i>Środa</i>	<i>Czwartek</i>	<i>Piątek</i>
<i>Czas pobytu</i>					

W przypadku jakichkolwiek zmian w sposobie odbioru lub powrotu dziecka informacje w formie pisemnej przekazę nauczycielowi świetlicy.

Wyrażam zgodę na korzystanie z danych osobowych podanych przy zapisie dziecka do szkoły, tj.

- data urodzenia dziecka,
- adres zamieszkania,
- telefony kontaktowe do rodziców (opiekunów prawnych).

UPOWAŻNIENIE

Ja, , upoważniam do
(imię i nazwisko rodzica)
 odbioru ze świetlicy szkolnej mojego dziecka, ,
(imię i nazwisko dziecka)
 następujące osoby (proszę wpisać również stopień pokrewieństwa):

1.
2.
3.

.....
(data, czytelny podpis rodzica)

Obowiązujące prawo nie pozwala zbierać innych danych niż wymienione w przedstawionej propozycji wniosku. Użycie klauzuli, że rodzice zgadzają się na przetwarzanie zbieranych danych osobowych, nie jest wystarczającym zabezpieczeniem. Rodzice (prawni opiekunowie) przekazują dane dotyczące ich dziecka przy zapisie do szkoły. Są one zawarte w dokumentacji szkolnej i nie można zbierać ich ponownie. Szkoła (wychowawca klasy lub wychowawca świetlicowy) może zbierać tylko pewne dane niezbędne do kontaktu z rodzicami (prawnymi opiekunami).

3.2. Regulamin i plan pracy świetlicy szkolnej

Żaden z obowiązujących aktów prawnych regulujących funkcjonowanie szkoły nie precyzuje zagadnień związanych z regulaminem pracy i funkcjonowania świetlicy szkolnej. Warto jednak taki regulamin stworzyć, jako dokument wewnętrzny pracy szkoły, który ułatwi i uporządkuje wiele kwestii. Będzie to pomocne dla rodziców, uczniów oraz nauczycieli pracujących w szkole. W regulaminie warto zapisać i opisać następujące obszary pracy świetlicy:

- założenia organizacyjne, w tym pomieszczenia świetlicowe i godziny pracy świetlicy oraz poszczególnych zajęć świetlicowych, przypadki, w których uczniowie przebywają w świetlicy, zasady zgłoszenia dziecka do świetlicy i procedurę przyjmowania dziecka do świetlicy;
- zasady funkcjonowania świetlicy szkolnej, odpowiedzialność za bezpieczeństwo uczestników zajęć świetlicowych, zasady informowania i usprawiedliwiania nieobecności dziecka na zajęciach świetlicowych;
- obowiązki i prawa wychowanka świetlicy;
- zasady korzystania ze stołówki szkolnej i innych pomieszczeń szkolnych i terenu zewnętrznego szkoły.

Regulamin, opisując procedury związane z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniów, powinien przede wszystkim uwzględniać warunki funkcjonowania szkoły. Należy w tych przypadkach pamiętać o tym, że szkoła odpowiada za bezpieczeństwo uczniów w czasie, w którym uczeń w niej przebywa. Zasady komunikacji z rodzicami w sprawie obecności dziecka na zajęciach (także świetlicowych) muszą być precyzyjnie omówione i zapisane w regulaminach. Zatem jeżeli uczeń nie zgłosi się na zajęcia, a przebywa w tym czasie w innym miejscu szkoły, szkoła odpowiada za jego bezpieczeństwo. Procedura postępowania w różnych sytuacjach kryzysowych powinna być wypracowana, zapisana i przestrzegana.

Zasady korzystania ze stołówki szkolnej, jak również innych pomieszczeń szkolnych i terenu zewnętrznego szkoły, są również bardzo istotne, szczególnie w przypadkach, gdy w określonych godzinach liczba uczniów korzystających z zajęć świetlicowych jest duża i nie zawsze podstawowe pomieszczenia świetlicy szkolnej są wystarczające, by pomieścić wszystkich chętnych. Przewidzieć należy wtedy korzystanie z innych pomieszczeń lub korzystanie z terenu zewnętrznego i wsparcia innych nauczycieli w ramach realizacji „godzin karcianych”.

Tak jak przy regulaminie, plan pracy świetlicy nie wynika z aktu prawnego, a jedynie z dobrej organizacji pracy szkoły. Praca w świetlicy będzie efektywniejsza, jeżeli powstanie wspólny plan pracy i będzie on spójny z innymi dokumentami szkoły, np. z programem wychowawczym czy programem profilaktyki. Nie ma konieczności powtarzania zapisów z tych dokumentów szkolnych. Wystarczy zapisywać tylko te kwestie, które są uzupełnia-

jące do podstawowych dokumentów szkoły. Forma takiego planu może być dowolna. Poniżej zaproponowano dwie formy planu spośród wielu stosowanych obecnie w świetlicach szkolnych.

Propozycja pierwsza:

Cykl tematyczny	Zajęcia umysłowe	Zajęcia plastyczno-techniczne	Zajęcia ruchowe	Zajęcia umuzykalniające

Propozycja druga:

Termin	Temat tygodnia	Efekt oddziaływań wychowawczych	Forma realizacji

Dobra i wypracowana praktyka podpowiada, że pomocnym dokumentem są ustalone wspólnie z uczniami zasady obowiązujące w świetlicy, często nazywane kontraktem.

Podsumowując należy stwierdzić, że metodyka pracy świetlicy szkolnej zakłada wprowadzanie takich metod i form aktywności, które wspomagają rozwój uczniów we wszystkich zakresach. W związku z obecnością dzieci w świetlicy w ich czasie wolnym, propozycje metodyczne powinny mieć na tyle ciekawy i urozmaicony charakter, żeby uczestnicy chętnie na nie odpowiadali i tym chętniej w nich uczestniczyli. Zajęcia świetlicowe cechują się pewną dobrowolnością, dlatego też dzięki ich różnorodności i atrakcyjności każdy zapisany uczeń powinien znaleźć to, co go interesuje i rozwija. Metody pracy stosowane w świetlicy powinny angażować wszystkie zmysły dziecka, bo tylko dzięki temu spełnią zakładane cele pracy opiekuńczo-wychowawczej.

3.3. Regulamin przyjmowania i odbierania dzieci ze świetlicy

Problem przyprowadzania i odbierania dzieci ze świetlicy dotyczy szczególnie uczniów klas I–III. Przyprowadzanie dzieci do świetlicy nie budzi większych wątpliwości, ponieważ z chwilą, w której dziecko znajdzie się w świetlicy, odpowiedzialność za jego bezpieczeństwo przejmuje szkoła, niezależnie od tego, kto przyprowadzi dziecko. Procedura „wydawania” dzieci ze świetlicy może wzbudzać pewne kontrowersje oraz powodować poczucie niebezpieczeństwa. Wynikać to może z mało precyzyjnych zapisów prawa i zbytnej ostrożności dyrektora szkoły i nauczycieli.

Art. 93. § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego stanowi, że władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom, którzy mają pełną zdolność do czynności prawnych. Dalej, w art. 94 § 1, czytamy, że jeżeli jedno z rodziców nie żyje albo nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, władza rodzicielska przysługuje drugiemu z rodziców. Taka sama sytuacja prawna powstaje, gdy jedno z rodziców zostało pozbawione władzy rodzicielskiej albo gdy jego władza rodzicielska uległa zawieszeniu. W kolejnym artykule czytamy natomiast, że władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do sprawowania pieczy nad dzieckiem.

Nie ulega żadnej wątpliwości, że to rodzice (prawni opiekunowie) odpowiadają za zapewnienie bezpiecznych warunków życia swojego dziecka, tak jak szkoła jest odpowiedzialna za bezpieczeństwo w czasie pobytu dziecka w szkole (w świetlicy również).

Problem występuje jednak w interpretacji zapisu dotyczącego upoważnionej osoby do odbioru dziecka. Czy może to być osoba niepełnoletnia, a jeżeli tak, to czy wiek tej osoby można określić w regulaminie świetlicy?

W Kodeksie cywilnym, w art. 15, znajduje się taki zapis: *Ograniczoną zdolność do czynności prawnych mają małoletni, którzy ukończyli lat trzynaście*. Do tego w ustawie Prawo o ruchu drogowym, w art. 43, czytamy, że dziecko w wieku do 7 lat może korzystać z drogi tylko pod opieką osoby, która osiągnęła wiek co najmniej 10 lat.

Przyjmując należy, że to rodzic, znając swoje dzieci, ich stopień rozwoju i cechy charakterologiczne oraz uwarunkowania rodzinne i środowiskowe, jest w stanie ocenić, czy może powierzyć rodzeństwu odebranie młodszego dziecka ze szkoły. To rodzic, w myśl Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, ma zapewnić bezpieczeństwo dziecku i bierze pełną odpowiedzialność za jego bezpieczeństwo w drodze z przedszkola/szkoły do domu. Jeżeli osoba niepełnoletnia posiada stosowne upoważnienie, jednak wzbudza obawy pracowników szkoły, to należy rozmawiać z rodzicami (prawnymi opiekunami) i prosić ich o wskazanie innej osoby, wobec której nie będzie żadnych wątpliwości.

Podstawowe zasady odbierania i wydawania dzieci ze świetlicy powinny znaleźć się w regulaminie. Mogą to być następujące zapisy:

- dzieci są przyjmowane do świetlicy w godzinach 7.00-8.00,
- dzieci są odbierane ze świetlicy w godzinach zadeklarowanych przez rodziców (prawnych opiekunów), najpóźniej do godziny 17:00,
- wszelkie odstępstwa od godzin przyjmowania i wydawania dzieci, rodzice (prawni opiekunowie) zgłaszają telefonicznie,
- dziecko przyjmowane do świetlicy powinno być zdrowe,
- w przypadku choroby dziecka w trakcie jego pobytu w świetlicy rodzice (prawni opiekunowie) niezwłocznie odbierają dziecko ze świetlicy,
- przyprowadzać lub odbierać dzieci mogą także upoważnione na piśmie przez rodziców (prawnych opiekunów) osoby, które mają zdolność do czynności prawnych (w myśl Kodeksu cywilnego osoby powyżej 13 lat),
- osoba upoważniona do odbioru ucznia ze świetlicy, zwłaszcza po raz pierwszy, powinna posiadać przy sobie dowód tożsamości (w przypadku ucznia do 13. r. ż. legitymację szkolną) i na żądanie pracowników świetlicy okazać go;
- wychowawca/nauczyciel może odmówić wydania dziecka w przypadku, gdy stan osoby zamierzającej odebrać dziecko będzie wskazywał, że nie jest ona w stanie zapewnić dziecku bezpieczeństwa.

W zależności od warunków lokalowych i kadrowych szczegółowe ustalenia dotyczące przyprowadzania i odbioru dzieci ze świetlicy należy dodatkowo opisać.

Regulamin świetlicy, jako dokument wprowadzany zarządzeniem dyrektora szkoły, może być zmieniany w zależności od potrzeb, w trybie prostszym niż dokonywanie zmian w statucie szkoły.

Istotne jest, aby w regulaminie funkcjonowania świetlicy sprecyzować moment przekazania dziecka określonemu pracownikowi szkoły oraz moment przekazania dziecka rodzicom lub upoważnionym osobom. Przyprowadzenie dziecka do świetlicy jest równoważne nie z samym momentem wejścia na teren placówki, ale dopiero z doprowadzeniem dziecka do odpowiedniej sali i oddaniem go pod opiekę nauczyciela. Z kolei odebranie dziecka ze świetlicy to osobiste stawienie się rodzica lub osoby upoważnionej u właściwe-

go nauczyciela grupy oraz wyraźne zakomunikowanie chęci odebrania dziecka. W sytuacji ewentualnego wypadku jasna powinna być odpowiedź, kto za dziecko w danym momencie odpowiadał – rodzic czy szkoła.

Regulamin lub przyjęta w szkole procedura postępowania powinna też zawierać sposób postępowania w przypadku zagrożenia (np. osoba odbierająca dziecko jest pod wpływem alkoholu lub po dziecko nikt się nie zgłasza). Kogo należy powiadomić i jakie czynności podjąć? Przykładowe rozwiązania ww. przypadków można zapisać następująco:

- W przypadku nieodebrania dziecka ze świetlicy w godzinach funkcjonowania placówki nauczyciel odpowiedzialny za dziecko zobowiązany jest powiadomić o tym fakcie dyrektora szkoły, a także skontaktować się telefonicznie z rodzicami (prawnymi opiekunami) dziecka lub inną upoważnioną osobą, wskazaną w upoważnieniu. Jeżeli opiekun dziecka jest pod wpływem alkoholu, warto szukać kontaktu ze współmałżonkiem. Jeżeli okaże się, że współmałżonek nie może zgłosić się po dziecko lub nie ma z nim kontaktu, pozostaje wtedy powiadomienie policji i przekazanie im dalszego prowadzenia postępowania. Jeżeli dziecko wychowywane jest tylko przez jednego rodzica, procedura skraca się. Należy w takim przypadku kontaktować się z policją.
- W razie wyczerpania wszystkich możliwości odbioru dziecka przez rodziców, prawnych opiekunów lub innych osób upoważnionych, nauczyciel ma obowiązek powiadomić o zaistniałej sytuacji policję.
- Do czasu odebrania dziecka przez rodziców (prawnych opiekunów), innej upoważnionej osoby lub policji, nauczyciel/wychowawca świetlicy nie może wraz z dzieckiem opuścić terenu szkoły, ani pozostawić dziecka pod opieką innej osoby.

Analizując regulaminy funkcjonowania świetlic szkolnych można zauważyć zapisy, których autorzy, chcąc zabezpieczyć wszelkie możliwe sytuacje, dopuszczają się umieszczania w nich następujących regulacji:

- *w przypadku gdy uczeń sprawia kłopoty wychowawcze, nie szanuje sprzętu i wyposażenia świetlicy, opuszcza bez zgody rodziców/opiekunów zajęcia świetlicowe, zostanie wpisana uwaga do dziennika zajęć świetlicy oraz zeszytu kontaktowego;*
- *w przypadku powtarzających się sytuacji nie zastosowania się do obowiązującego regulaminu uczniowie zgłoszeni będą do wychowawcy klasy w celu wyciągnięcia odpowiednich konsekwencji oraz powiadomienia/ wezwania rodziców/opiekunów;*
- *notoryczne niewłaściwe zachowanie wpłynie na obniżenie oceny z zachowania ucznia i usunięcie z listy uczestników świetlicy;*
- *wniosek o usunięcie dziecka ze świetlicy przedstawi wychowawca świetlicy na posiedzeniu rady pedagogicznej. Rada podejmuje stosowną uchwałę. Rodzice dziecka karnie usuniętego ze świetlicy mogą po raz kolejny starać się o umieszczenie dziecka w świetlicy dopiero w następnym roku szkolnym.*

Wszystkie powyższe zapisy nie są zgodne z obowiązującym prawem. W pierwszym zapisie znajduje się stwierdzenie: *...opuszcza bez zgody rodziców/opiekunów zajęcia świetlicowe, zostanie wpisana uwaga do dziennika zajęć świetlicy oraz zeszytu kontaktowego.* Jeżeli uczeń opuszcza zajęcia świetlicowe bez zgody rodzica (opiekuna), to należy wdrożyć procedurę zapobiegawczą – ze względu na zachowanie bezpieczeństwa musi nastąpić działanie wyjaśniające i dalej postąpić należy zgodnie z przyjętymi w szkole zasadami.

Dругie stwierdzenie również budzi wątpliwości co do procedury postępowania. Nauczyciel świetlicy odpowiada za grupę uczniów i kontakt z rodzicami. On jako pierwszy powinien spotykać się z rodzicami (prawnymi opiekunami) ucznia w sprawie jego pracy w świetlicy.

Trzecie stwierdzenie także jest niezgodne z obowiązującym prawem. Ocenę semestralną lub końcoworoczną z zachowania ucznia ustala wychowawca klasy, a opinie innych nauczycieli, w tym wychowawców świetlicy, mogą być brane pod uwagę przy wystawianiu tej oceny.

Dziecko jest w świetlicy, ponieważ spełnione zostały określone ustawą warunki. Dlatego też czwarta z zaproponowanych powyżej norm nie jest zgodna z obowiązującym prawem. Rada pedagogiczna nie ma kompetencji do podejmowania uchwał w takim brzmieniu i o takim charakterze.

Niejednokrotnie zdarza się, że szkoła, chcąc zapewnić bezpieczeństwo pobytu uczniów w świetlicy szkolnej, zobowiązuje rodziców (prawnych opiekunów) do składania deklaracji o następujących treściach:

- *Wychowawcy świetlicy nie ponoszą odpowiedzialności za dziecko, które nie zgłosiło się do świetlicy.*
- *Moje dziecko w czasie pobytu w świetlicy po uzgodnieniu z nauczycielem może samodzielnie wychodzić na teren szkoły (np. do biblioteki).*
- *Przyjmuję do wiadomości, że szkoła nie odpowiada za bezpieczeństwo dziecka pozostającego na jej terenie w miejscach nieobjętych opieką nauczyciela oraz poza godzinami pracy nauczycieli i wychowawców.*
- *Zobowiązuję się do punktualnego odbierania dziecka ze świetlicy szkolnej, przyjmując do wiadomości, że od godziny 16.00 odpowiedzialność za dziecko ponoszą rodzice (opiekunowie dziecka).*

Zapisy powyższe nie mają prawnego umocowania. Nawet jeżeli rodzic (prawny opiekun) zaakceptuje proponowane normy poprzez złożenie podpisu, nie mają one żadnych skutków prawnych. Za bezpieczeństwo dziecka, które jest na terenie szkoły w godzinach jej pracy, odpowiada szkoła. Rodzic nie może odpowiadać za sytuacje, które są poza jego wiedzą i możliwością reakcji. O tym, co dzieje się z uczniem w szkole decydują dyrektor, wychowawca i nauczyciel, w tym również nauczyciel świetlicy.

3.4. Dziennik zajęć świetlicowych

Dokumentacja przebiegu nauczania odzwierciedla proces i efekty nauczania, wychowania i opieki w szkole. W świetlicy takim dokumentem jest dziennik zajęć świetlicy. Jakie informacje należy wpisywać do tego dziennika i jakie są najczęstsze błędy w wypełnianiu dziennika pokazuje poniższa tabela.

Poprawny zapis	Najczęstsze uchybienia
Do dziennika zajęć w świetlicy wpisuje się plan pracy świetlicy na dany rok szkolny, imiona i nazwiska uczniów korzystających ze świetlicy, klasę, do której uczeń uczęszcza, tematy realizowanych zajęć oraz obecność ucznia na poszczególnych godzinach zajęć. Przeprowadzenie zajęć wychowawca świetlicy potwierdza podpisem.	Nie odnotowuje się obecności uczniów na poszczególnych godzinach zajęć, wprowadzany jest inny sposób dokumentowania obecności uczniów, wprowadza się dodatkowe karty. Wpisuje się dane osobowe do dziennika.

Dziennik zajęć świetlicowych powinien zawierać tylko te podstawowe informacje, które przewidziane są w rozporządzeniu i opisane w pierwszej kolumnie. To przy zapisie do szkoły, w księdze uczniów, wpisuje się dodatkowo datę i miejsce urodzenia, numer PESEL oraz adres zamieszkania ucznia, imiona i nazwiska rodziców (prawnych opiekunów) i adresy ich zamieszkania, a także dane kontaktowe.

Pracownik świetlicy może korzystać z tych danych tylko pod warunkiem, że rodzice (prawni opiekunowie) przy zapisie dziecka do szkoły wyrażą taką zgodę oraz że dane te używane są jedynie w celu kontaktu z rodzicami w sprawach określonych regulaminem lub ustaloną w szkole procedurą postępowania.

Sprostowania błędu i oczywistej omyłki w dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej, w tym w dzienniku zajęć świetlicowych, dokonuje osoba, która popełniła błąd albo dyrektor szkoły lub osoba upoważniona przez niego na piśmie. Sprostowania błędu i oczywistej omyłki dokonuje się przez skreślenie kolorem czerwonym nieprawidłowych wyrazów i czytelne wpisanie kolorem czerwonym nad skreślonymi wyrazami właściwych danych.

3.5. Pomieszczenia do pracy świetlicowej i wyposażenie świetlicy

Ustawa o systemie oświaty w art. 5 ust. 7 zobowiązuje gminę (miasto) do odpowiedzialności za działalność szkoły, w tym za:

- zapewnienie warunków działania szkoły (również świetlicy), w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki;
- wykonywanie remontów oraz zadań inwestycyjnych;
- zapewnienie obsługi administracyjnej, finansowej i organizacyjnej szkoły;
- wyposażenie szkoły (w tym świetlicy) w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji programów oraz wykonywania innych zadań statutowych.

Natomiast, zgodnie z rozporządzeniem w sprawie podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, obiekt szkolny powinien:

- posiadać pomieszczenia do realizacji zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, które spełniają wymagania dla pomieszczeń przeznaczonych do stałego pobytu ludzi;
- spełniać warunki techniczne i lokalizacyjne określone w obowiązujących przepisach.

Powodzenie pracy świetlicy szkolnej jest uzależnione od zapewnienia odpowiednich pomieszczeń. Warunki lokalowe świetlicy decydują o tym, czy będzie można stosować różnorodne formy i metody pracy. Lokal, w którym dzieci chętnie będą przebywały, powinien być widny, ciepły, przytulny oraz przyjemnie urządzonej. Dobrze zorganizowana świetlica dla jednej grupy dzieci powinna posiadać więcej niż jedno pomieszczenie.

Pomieszczenia świetlicy stwarzać powinny możliwość prowadzenia różnorodnych zajęć wymagających ciszy i skupienia, w tym, np. pracy z książką, odrabiania lekcji, organizowania gier świetlicowych, prac plastycznych i innych zajęć, uzależnionych od wieku uczestników czy choćby od warunków atmosferycznych. W przypadku gdy świetlica nie

posiada pomieszczenia do pracy cichej, dobrze jest do tego wykorzystać czytelnię szkolną lub zwykłą salę lekcyjną.

Drugie wskazane pomieszczenie powinno być wykorzystywane do zajęć, w których dominuje ruch, śpiew, czy też zajęcia rytmiczne. Do tego typu zajęć można wykorzystać również salę gimnastyczną lub część korytarza. W dobrej sytuacji jest taka świetlica, która dysponuje kilkoma pomieszczeniami dostosowanymi do prowadzenia różnorodnych zajęć. Właściwe wykorzystanie lokali świetlicowych jest rzeczą bardzo trudną.

Jeżeli świetlica dysponuje jednym pomieszczeniem, zorganizowanie ciekawych zajęć może być utrudnione. Dobrym rozwiązaniem jest wyodrębnienie w jednej sali świetlicowej części przeznaczonych do prowadzenia określonego rodzaju zajęć.

Do kompetencji dyrektora, który organizuje pracę szkoły, należy także przydzielenie odpowiednich pomieszczeń do prowadzenia statutowej działalności świetlicy. Dla uczniów klas starszych dyrektor organizuje pomieszczenia świetlicowe w zależności od potrzeb. **Dla najmłodszych, szczególnie dla uczniów klas pierwszych szkoły podstawowej, pomieszczenie świetlicowe powinno być oddzielne.**

Rozporządzenie o podstawie programowej dla szkół określa, jak wyglądać powinna sala lekcyjna dla dzieci klas pierwszych, także sześciolatków. Sala taka powinna składać się z części edukacyjnej, wyposażonej w tablicę i stoliki, oraz rekreacyjnej – przestrzeni wolnej, odpowiedniej do zabawy.

Przyjąć należy, że jedna grupa świetlicowa (do 25 osób) powinna dysponować pomieszczeniem porównywalnym z wielkością pomieszczenia, w którym odbywają się zajęcia edukacyjne dla podobnej co do wielkości grupy. Dyrektor szkoły, ze względów bezpieczeństwa, powinien zagospodarować na potrzeby pracy świetlicy odpowiednie pomieszczenia, nawet jeżeli może to spowodować zwiększenie zmianowości pracy szkoły. Warunki bezpieczeństwa uczniów w tym przypadku powinny być kwestią nadrzędną w strukturze funkcjonowania szkoły.

W pracy świetlicy warto wykorzystywać różne pomieszczenia, które nie są używane w czasie zajęć edukacyjnych: stołówka, sale sportowe, ogród, boisko, sala komputerowa itp. Doskonale by było, by najważniejszym kryterium organizacji świetlicy była świadomość, że uczeń w świetlicy, przed lekcjami lub po nich, jest w miejscu ciekawym, gdzie czuje się dobrze, komfortowo, przyjaźnie i przede wszystkim bezpiecznie.

Optymalnym rozwiązaniem jest możliwość zorganizowania sal świetlicowych w kilku pomieszczeniach, z przeznaczeniem dla różnych grup wiekowych. W takiej sytuacji, lub też w przypadku świetlic dysponujących jednym pomieszczeniem, warto zaplanować tzw. strefy, które mogą być oddzielone regałami czy stolikami. Elżbieta Ciszewska proponuje wyodrębnienie następujących stref¹:

- Strefę porządkową, w której umieszczone powinny być półki lub szafki na plecaki. Strefa ta musi znajdować się blisko wejścia; ciekawym rozwiązaniem jest zastosowanie szafek z zasuwanymi drzwiami, co wpływa na estetykę świetlicy;
- Strefę kręgu, wyposażoną w miękkie dywan, na którym organizuje się zajęcia, zabawy integracyjne, omawia ważne sprawy świetlicowe; to także miejsce na ćwiczenia relaksacyjne, słuchanie bajek i swobodne zabawy dzieci;

¹ E. Ciszewska, *Świetlica szkolna*, [online] <http://literka.pl/article/show/id/35686>

- Strefę zabawy, która powinna znajdować się w bezpośrednim sąsiedztwie ze strefą kręgu; to miejsce, w którym zgromadzone są zabawki, szafki lub pudła z grami i zabawkami oraz koce i poduszki przydatne do czytania i odpoczynku;
- Strefę nauki, gier i zabaw stolikowych, wyposażoną w stoliki i krzesła dostosowane do wzrostu dzieci; w strefie tej znajdują się szafki z grami planszowymi i innymi zabawkami stolikowymi, koszyki lub pojemniki na materiały i narzędzia do prac plastycznych (kartki, bloki, kredki, nożyczki, klej itp.); strefa ta zorganizowana powinna być skrajnie po przeciwnej stronie do strefy zabawy, bliżej strefy porządkowej, w której są plecaki dzieci, co jest bardzo praktyczne podczas odrabiania zadań domowych;
- Strefę wystawy – dotyczy takich miejsc jak ściany, parapety; służy do ekspozycji prac plastycznych, technicznych, konstrukcyjnych i innych przestrzennych oraz ważnych informacji bieżących lub tematycznych;
- Strefę nauczyciela, zlokalizowaną tam, gdzie stoi biurko; w miejscu tym powinny być widoczne wszystkie strefy; w biurku przechowuje się dzienniki i inne ważne dokumenty, dlatego też wskazane jest zamykanie go na klucz.

3.6. Wyposażenie świetlicy

W rozporządzeniu w sprawie podstawowych warunków niezbędnych do realizacji przez szkoły i nauczycieli zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, w § 2 określona została ogólna norma. Szkoła powinna być wyposażona w pomoce dydaktyczne i sprzęt umożliwiający realizację zadań dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych. I dalej – wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne powinno umożliwiać realizację szkolnego programu nauczania. Nauczycielowi natomiast przysługuje nieodpłatnie wyposażenie w materiały niezbędne do wykonywania czynności wchodzących w zakres obowiązków nauczyciela, stosownie do specyfiki danej szkoły. Szczegółowy wykaz materiałów ustala dyrektor szkoły.

Z powyższych stwierdzeń wynika, że nie ma centralnie ustalonych standardów wyposażenia poszczególnych pomieszczeń do realizacji zadań szkoły. Użycie sformułowań „umożliwiający” czy „niezbędne” nie sprawia, że jednoznacznie można powiedzieć, jakie powinno być wyposażenie świetlicy szkolnej. Można jedynie powiedzieć, że wskazane jest wyposażenie sali w zabawki dydaktyczne, komputer, tematyczne kąciki zabaw oraz biblioteczkę. Dążyć należy do sytuacji, by każde dziecko posiadało własną zamykaną szafkę, w której będzie mogło pozostawić część pomocy szkolnych. Organ prowadzący, w przypadku szkół podstawowych gmina, wspólnie z dyrektorem szkoły ustala standardy, w tym podejmuje decyzje o wydzieleniu pomieszczenia dla najmłodszych dzieci w danej szkole. Prowadzenie szkół podstawowych jest zadaniem własnym gminy, a to oznacza, że gmina w ramach otrzymanej subwencji oraz innych dochodów (w tym dochodów własnych) powinna wyposażać świetlice w materiały niezbędne do prowadzenia jej działalności.

Należy mieć na uwadze, że dzieci spędzają w świetlicy do kilku godzin dziennie, stąd tak ważne jest stworzenie miłego, bezpiecznego i jednocześnie funkcjonalnego pomieszczenia.

Od wyposażenia świetlicy zależą zarówno organizowane przez dzieci zabawy i inne formy aktywności, jak i zajęcia planowane przez nauczycieli. Wyposażenie świetlicy powinno zawierać:

- materiały, przybory i narzędzia do zajęć plastycznych,
- zabawki, np. domek dla lalek, lalki, kuchenkę, naczynia, samochody, garaż, trasy, różnorodne klocki,

- gry planszowe, zabawki stolikowe (memory, domino, puzzle, stół bilardowy, piłkarzyki),
- książki edukacyjne, literaturę piękną, czasopisma dla dzieci, słowniki, podręczniki, materiały metodyczne,
- sprzęt audiowizualny, płytotekę, bardzo przydatny jest mikrofon o niedużym wzmacnieniu – niezbędny przy zajęciach z dużymi grupami (uroczystości i imprezy świetlicowe),
- specjalistyczne pomoce do zajęć (np. instrumenty muzyczne, plansze, kukiełki, chusta animacyjna, piłki),
- przybory do zabaw na powietrzu (piłki, skakanki, gumy do skakania, paletki do badmintonu, kreda do rysowania na asfalcie, karimaty),
- koszyczki i pudełka do przechowywania materiałów, prac i „skarbów”,
- apteczkę podręczną, chusteczki higieniczne oraz kubeczki jednorazowe i wodę mineralną,
- sprzęt komputerowy (komputer, rzutnik, tablica interaktywna).

ROZDZIAŁ 4

Zasady finansowania świetlic szkolnych

Rzeczywiste oddanie władzy lokalnym społecznościom, które najlepiej wiedzą, co dla nich jest najważniejsze i co należy robić, by zadania realizowane były prawidłowo, okazało się jednym z lepszych rozwiązań w trudnym okresie transformacji. Jednym z najważniejszych zadań jednostki samorządu terytorialnego jako organu prowadzącego lub dotującego (należy pamiętać, że jednostka samorządu terytorialnego nie musi być organem prowadzącym szkołę publiczną i często może to być inna osoba prawna bądź osoba fizyczna) szkołę jest zapewnienie bezpieczeństwa i higienicznych warunków nauki. Za zajęcia przewidziane w ramowym planie nauczania i prowadzone w określonych limitach godzinowych szkoła publiczna nie powinna pobierać żadnych opłat. Środki na ten cel powinny być przewidziane w budżecie samorządu.

Podmiotami powołanymi do prowadzenia szkół i placówek są jednostki samorządu terytorialnego oraz inne osoby prawne, a więc stowarzyszenia, fundacje czy spółki kapitałowe, jak również osoby fizyczne. Naturalne jest jednak, że jednostki samorządowe, tak jak inne osoby prawne, działają przez swoje organy. Organ prowadzący ma obowiązek zapewnienia prowadzonej placówce odpowiednich warunków działalności, w tym warunków materialno-organizacyjnych.

Tak więc szkoła publiczna to taka, która istnieje w interesie publicznym i zapewnia obywatelom bezpłatne i powszechnie dostępne kształcenie na danym poziomie, a także wydaje świadectwa ukończenia nauczania, które mają walor dokumentu urzędowego. Ponadto środki na ich utrzymanie i prowadzenie to w większości środki publiczne. Bezpłatność nauczania odnosi się do ramowych programów nauczania. Oznacza to, że za zajęcia przewidziane w planie według programów ramowych prowadzone w określonych limitach godzinowych szkoła publiczna nie ma prawa pobierać żadnych opłat. Środki na ten cel powinny być przewidziane w budżecie samorządu. Opłata może być pobierana za zajęcia nadprogramowe, na przykład naukę trzeciego języka obcego, jak również za świadczenia dodatkowe, w tym wyżywienie i napoje wydawane w stołówkach szkolnych.

Kwestie środków finansowych na zadania oświatowe jednostek samorządu terytorialnego określa ustawa budżetowa, ustawa o dochodach jednostek samorządu terytorialnego oraz ustawa o systemie oświaty. Podział środków z budżetu państwa przeznaczonych na cele oświatowe dokonywany jest corocznie. Jednostki samorządu terytorialnego przeznaczają te środki co roku w ramach własnych budżetów i mają w tym względzie dużą swobodę. Środki niezbędne na realizację zadań samorządu w kwestiach oświaty, w tym na wynagrodzenie nauczycieli, a także utrzymanie szkół i placówek, które prowadzą, są zagwarantowane w dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Zdarza się jednak, że dochody samorządu nie wystarczają na pokrycie wszystkich potrzeb związanych z edukacją na danym terenie. Zgodnie z art. 5 a ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, środki niezbędne na realizację zadań oświatowych zagwarantowane są w dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Dochodami samorządów terytorialnych, w myśl art. 167 ust. 2 Konstytucji RP, są: dochody własne, subwencje ogólne (w tym część oświatowa) oraz dotacje celowe z budżetu państwa. Środki przeznaczone na dofinansowanie zadań własnych samorządu przekazywane są m.in. w formie subwencji.

W odróżnieniu od dotacji, subwencja w danym roku może znacznie się różnić w porównaniu z rokiem ubiegłym, ze względu np. na różnice w liczbie uczniów niepełnosprawnych. Wysokość subwencji co roku określona jest w ustawie budżetowej. Cel, na który jest udzielana subwencja, jest określany ogólnie, co daje samorządom większą swobodę w rozdystrybucowaniu tych środków. Samorządy mają prawo dochodzenia od Skarbu Państwa wypłaty tych środków z budżetu państwa nawet na drodze sądowej. Za zadania oświatowe mają odpowiadać przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego i ich zadaniem jest zapewnienie środków na ten cel.

4.1. Finansowanie świetlic z budżetu gminy

Z art. 5a ustawy o systemie oświaty wynika, że zadania oświatowe gmin (miast) finansowane są na zasadach określonych w ustawie o finansach publicznych i ustawie o dochodach jednostek samorządu terytorialnego. Część oświatowa subwencji ogólnej jest dzielona między poszczególne jednostki samorządu terytorialnego, z uwzględnieniem zakresu realizowanych przez te jednostki zadań oświatowych. Minister Edukacji Narodowej w drodze rozporządzenia określa sposób podziału części oświatowej subwencji ogólnej między poszczególne jednostki samorządu terytorialnego (art. 28 ust. 6 ustawy o dochodach jednostek samorządu terytorialnego). Ostateczne kwoty części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego skalkulowane są na podstawie określonej w ustawie budżetowej na dany rok wysokości części oświatowej subwencji ogólnej, pomniejszonej o rezerwę ustawową, oraz rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego. Subwencja oświatowa jest dochodem gminy (miasta), a gmina (miasto) wykonuje zadania oświatowe z własnego budżetu i na własną odpowiedzialność.

Zapisy powyższego rozporządzenia w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej (§ 1 ust. 2) przewidują, że podział odbywa się z uwzględnieniem zakresu realizowanych przez samorządy zadań oświatowych, określonych w ustawie o systemie oświaty. Do tych zadań zaliczamy zadania pozaszkolne, wśród których znajduje się prowadzenie świetlic szkolnych dla uczniów. Części oświatowej subwencji ogólnej dla poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego naliczane są m.in. na podstawie liczby uczniów uczęszczających do szkół prowadzonych bądź dotowanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Świetlica jest integralną częścią szkoły, a zatem organ prowadzący szkołę publiczną (art. 5 ust. 7 i art. 5a ust. 2 ustawy o systemie oświaty) ma obowiązek zapewnienia warunków kadrowych, lokalowych, materialnych i organizacyjnych dla jej funkcjonowania, tak jak dla innych części szkoły. Art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty stanowi, że organ prowadzący szkołę odpowiada za jej działalność, a podstawowe zadanie organu to zapewnienie warunków działania szkoły, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki oraz wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji zadań statutowych szkoły.

W planie finansowym szkoły środki na prowadzenie świetlicy znajdują się w dziale 854 (Edukacyjna opieka wychowawcza) i rozdziale 85401 (Świetlice szkolne). Środki te powinny być wystarczające do prowadzenia zadań realizowanych przez świetlicę. Jest to podstawowe źródło finansowania.

Dyrektor szkoły powinien starannie wybrać nauczyciela do pełnienia funkcji kierownika świetlicy. Powinna to być osoba dobrze planująca i koordynująca pracę świetlicy i jej pracowników. To kierownik świetlicy przygotowuje i opracowuje finansowe potrzeby świetlicy, by dyrektor szkoły mógł je uwzględnić w projekcie planu finansowego i by miał dobre argumenty do negocjacji z organem prowadzącym.

4.2. Przykłady rozwiązań w zakresie finansowania świetlic przykładowych JST

Obowiązujące przepisy prawa oświatowego określają liczebność grupy świetlicowej do 25 osób, jak również wskazują pensum wychowawcy świetlicy, które wynosi 26 godzin pracy. Inne kwestie organizacyjne oraz etatyzację nauczycieli-wychowawców świetlic regulują wytyczne zawarte w aktach tworzonych na terenie poszczególnych gmin, powiatów, miast. Sposób organizacji i funkcjonowania świetlic w różnych miastach, a nawet dzielnicach, może być odmienny ze względu na:

- liczebność uczniów zapisanych do świetlicy,
- czas pracy świetlicy w ciągu dnia (istnieją świetlice czynne zarówno do 15.30, jak i do 18.30),
- tryb zmianowy pracy szkoły,
- odległość ze szkoły do domu (uczęszczanie uczniów do świetlicy z uwagi na dojazd),
- możliwości lokalowe.

Organy prowadzące szkoły biorą pod uwagę powyższe czynniki i dlatego też etatyzacja i organizacja świetlic w różnych JST jest odmienna. Prawo nie określa standardów funkcjonowania świetlic i standardów zatrudniania nauczycieli w tych świetlicach. Samorządy rozwiązują to bardzo różnie, przyjmując pewne ustalenia dla wszystkich prowadzonych przez samorząd szkół. Przy zatwierdzaniu arkuszy organizacyjnych szkół trzeba stosować podobne wskaźniki. Poniżej podane są przykłady kilku takich rozwiązań.

Rozwiązania przyjęte w Krakowie w roku szkolnym 2013/2014

W przypadku zorganizowania, zgodnie z § 7 załącznika nr 2 do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. z 2001 r. nr 61, poz. 624 z późn. zm.), świetlicy w szkole podstawowej, korzystającym z niej uczniom z oddziału „0” oraz klasy I–IV, a także uczniom szkół specjalnych, winna zostać zapewniona odpowiednia opieka.

Standardy organizacji

*** optymalna liczba dzieci w grupie świetlicowej zorganizowanej dla uczniów I oddziału dla 6-latków, ogólnodostępnego wynosi 20.*

Rozwiązanie przyjęte w gminie Zakliczyn na rok szkolny 2012/2013

Liczb etatów nauczycieli (wychowawców) świetlicy zależy od liczby uczęszczających wychowanków i wynosiła 1 etat przeliczeniowy na 50 uczniów zapisanych do świetlicy.

Rozwiązania przyjęte dla szkół podstawowych w Warszawie

Liczba godzin przeznaczona na organizację zajęć opiekuńczo-wychowawczych w świetlicy szkolnej wyliczona jest na podstawie algorytmu:

liczba wychowanków świetlicy x 0,91

Ponadto dyrektor szkoły może wykorzystać na zajęcia opieki świetlicowej godziny, o których mowa w art. 42 ust. 2 Karty Nauczyciela.

W przypadku zorganizowania 4 pełnych grup wychowawczych tworzy się **stanowisko kierownika świetlicy**.

Rozwiązania w Białej Podlaskiej na rok szkolny 2013/2014

Zatrudnienie:

- Zatrudnienie nauczycieli-wychowawców świetlic szkolnych należy dostosować do liczby uczniów faktycznie pozostających pod opieką nauczyciela.
- Planując zatrudnienie nauczycieli-wychowawców świetlic szkolnych nie należy brać pod uwagę pobytu w świetlicach dzieci z oddziałów przedszkolnych.

Rozwiązania w Tychach na rok szkolny 2013/2014

- Organizację pracy świetlicy należy zaplanować w taki sposób, aby łączny dzienny czas pracy świetlicy nie przekraczał 8 godzin.
- Wymiar zatrudnienia wychowawców świetlicy – przyjęto:
 - 1) w szkołach podstawowych liczących:
 - a) do 150 uczniów – do 1 etatu,
 - b) od 151 do 250 uczniów – do 1,5 etatu,
 - c) od 251 do 350 uczniów – do 2 etatów,
 - d) od 351 do 500 uczniów – do 2,25 etatu,
 - e) powyżej 500 uczniów – do 2,5 etatów.
 - 2) w gimnazjach liczących:
 - a) do 200 uczniów – do 0,5 etatu,
 - b) od 201 do 300 uczniów – do 0,75 etatu,
 - c) powyżej 300 uczniów – do 1 etatu.
- W zespołach szkół, w których występują typy szkół wymienione w pkt 1) i 2), liczba etatów ustala się osobno dla każdego ww. typu szkoły, uwzględniając liczbę uczniów w poszczególnych szkołach.
- W liczbie uczniów, na podstawie której ustala się limit etatów, należy uwzględnić uczniów oddziałów przedszkolnych.
- W szkołach podstawowych z oddziałami integracyjnymi można zwiększyć zatrudnienie w świetlicy o 10/26 etatu.
- W szkołach podstawowych z oddziałami przedszkolnymi można zwiększyć zatrudnienie w świetlicy o 10/26 etatu.
- W szkołach podstawowych z oddziałami integracyjnymi, które prowadzą jednocześnie oddziały przedszkolne, można zwiększyć zatrudnienie w świetlicy o 15/26 etatu.

- *W gimnazjach godziny pracy wychowawcy świetlicy, ustalone zgodnie z ust. 12, pkt 2, można przeznaczyć zamiennie na zatrudnienie psychologa lub doradcy zawodowego.*

Wskaźniki przyjęte w Słupsku

Liczba godzin nauczycielskich przypadających na ucznia w świetlicy:

- Szkoły podstawowe – przyjęto cały etat na 175 uczniów, tj. 0,15 godziny na ucznia (26 godzin cały etat; 175 uczniów),*
- Gimnazja – przyjęto cały etat na 250 uczniów, tj. 0,10 godziny na ucznia (26 godzin cały etat; 250 uczniów).*

4.3. Inne źródła finansowania zadań świetlicy szkolnej

Dyrektor szkoły ma kilka możliwych do zaadaptowania sposobów wspierania pracy świetlicy szkolnej, w tym wsparcia finansowego. W pierwszej kolejności może wykorzystać współpracę z radą rodziców. W szkołach działają rady rodziców, które reprezentują ogół rodziców uczniów (zgodnie z art. 53 ustawy o systemie oświaty). W celu wspierania działalności statutowej szkoły, rada rodziców może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek rodziców oraz innych źródeł (art. 54 ustawy o systemie oświaty). Ustawa obliuguje rady rodziców do określenia w regulaminie zasad wydatkowania funduszy, regulamin zaś jest uchwalany przez samą radę. Należy pamiętać, że zgodnie z art. 54 ust. 8 ustawy o systemie oświaty środki gromadzone przez rady rodziców mogą być przeznaczane wyłącznie na „wspieranie działalności statutowej szkoły”. Są to środki publiczne, pozyskiwane w ramach działania organu publicznej szkoły, jednostki organizacyjnej samorządu terytorialnego.

Wysokość środków przekazywanych przez rodziców w ramach działalności rady rodziców jest dobrowolna. Powyższe wpłaty nie mogą mieć charakteru obligatoryjnego, jedynie fakultatywny. Ani dyrektor szkoły, ani sama rada rodziców nie może wprowadzić obowiązkowych wpłat, np. na zadania realizowane w świetlicy. Bezprawne jest zbieranie jakichkolwiek pieniędzy od rodziców na zakup pomocy dydaktycznych, np. kredek, farb, czy innego wyposażenia.

Uzyskane przez radę rodziców środki finansowe mogą być wydane na wspieranie zadań statutowych szkoły, czyli także na zadania świetlicy szkolnej. W regulaminie uchwalonym przez radę rodziców powinny znaleźć się zapisy dotyczące procedur zbierania i wydatkowania środków pieniężnych.

Innym możliwym prawnie sposobem dofinansowania pracy świetlicy jest korzystanie przez szkołę z rachunku dochodów własnych. Szkoła może mieć taki rachunek, jeżeli organ stanowiący JST podejmie w tej sprawie odpowiednią uchwałę. Rada w swojej uchwale określa m. in. źródła dochodów oraz sposób wydatkowania gromadzonych kwot. Środki te mogą być przeznaczane jedynie na dofinansowanie zadań statutowych szkoły, mogą zatem służyć dofinansowaniu działań świetlicy. Środki te nie mogą być przeznaczone na finansowanie wynagrodzeń osobowych.

W przedstawionym przypadku jedynym dysponentem tych środków jest dyrektor szkoły i to on decyduje o sposobie wykorzystania dodatkowego źródła dochodu w ramach przeznaczenia określonego przez organ stanowiący JST.

Istnieją jeszcze inne sposoby wsparcia pracy szkoły. Mogą to być regionalne programy unijne lub inne źródła do realizacji projektów edukacyjnych. Pozyskanie powyższych źró-

deł finansowania wymaga jednak dużego nakładu pracy. Najpierw należy znaleźć możliwe źródła dofinansowania i napisać projekt, który zostanie pozytywnie zaopiniowany przez odpowiednią komisję. Warto również mieć na uwadze programy realizowane przez Ministra Edukacji Narodowej w formie zadań publicznych. Informacje o nich znajdują się na stronie www.bip.men.gov.pl.

ROZDZIAŁ 5

Rekomendacje dla gmin (miast)

Jednym z zadań realizowanych przez gminy (miasta) jest zapewnienie opieki i bezpieczeństwa dzieci w czasie pobytu w szkole. To podstawowa pomoc rodzicom (prawnym opiekunom), którzy są mieszkańcami danej gminy (miasta), i spełnianie ich życiowych potrzeb. Gmina (miasto) powinna zapewnić finansowe i organizacyjne wsparcie, by świetlice szkolne nie były jedynie miejscem oczekiwania, czy to na zajęcia szkolne, czy na powrót rodziców do domu z pracy.

Gmina (miasto) może pomóc w organizacji pracy oraz wzbogaceniu oferty świetlicy szkolnej przez zainteresowanie i zaangażowanie organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i fundacji. Organizacje te, jako podmioty prawne, mają duże możliwości zdobywania środków na edukacyjne granty. Środki te mogą wesprzeć i wzbogacić pracę świetlicy szkolnej. Organizacje te często swoją pomoc realizują przez wolontariat.

Przy planowaniu gminnej strategii rozwoju oświaty lokalnej należy dążyć do zintegrowania działań wszelkich instytucji zajmujących się pomaganiem dziecku i rodzinie. Zaplanowanie i realizacja wspólnych działań zwiększy ich efektywność i może być ukierunkowana na działania z uczniami po lekcjach.

Część środków finansowych budżetu gminy przeznaczoną na realizację zadań oświatowych dobrze jest zaplanować na odpowiednią liczbę nauczycieli pracujących w świetlicy szkolnej. Uczniowie przebywający w świetlicy powinni mieć stworzone odpowiednie warunki do rozwoju i nie powinni być poddawani w tym okresie niekorzystnym wpływom zewnętrznym. Fundament pracy w świetlicy szkolnej stanowić powinni nauczyciele z odpowiednim przygotowaniem merytorycznym, zatrudnieni w niej na etat. Należy pamiętać, że forma pracy nauczycieli w ramach „godzin karcianych” powinna stanowić uzupełniającą formę współpracy do codziennego funkcjonowania świetlicy.

Ważnym zadaniem jest wspieranie rodziców i szkoły w kwestii organizacji funkcjonowania szkoły w kontekście rozpoczynania przez uczniów 6-letnich obowiązku szkolnego. Opór i niepewność rodziców w tej sprawie mogą wynikać także stąd, że szkoły nie zawsze są w stanie w odpowiednim lub oczekiwanym stopniu zapewnić należytych warunków pracy świetlicy dla najmłodszych uczniów.

ROZDZIAŁ 6

Przykłady dobrych praktyk

6.1. Rozwiązania w zakresie organizacji przestrzeni

- **Świetlica „Nasza Chata” w Szkole Podstawowej nr 54 im. Janusza Korczaka w Szczecinie**

Liczba uczniów w szkole – 627

Liczba uczniów w klasach I–III – 228

Liczba uczniów uczęszczających do świetlicy szkolnej – 240

W 2007 roku szkoła zmieniła organizację przestrzeni świetlicy szkolnej. Do dyspozycji świetlicy zostało przekazane osobne skrzydło szkoły, w którym znajduje się duży korytarz oraz trzy sale. Jedną z nich to sala wychowawczo-dydaktyczna, w której organizowane są zajęcia przy stolikach – odrabianie prac domowych, gry planszowe i inne zabawy stolikowe, zajęcia umuzykalniające, praca z tekstem. W pomieszczeniu tym odbywa się także projekcja filmów, jest to też miejsce spotkań z rodzicami. Druga, sala plastyczno-techniczna, została dostosowana do zajęć plastycznych, „sprawnych rąk”, rozwijających wyobraźnię i twórcze zdolności dzieci. W trzeciej sali zabaw zgromadzone zostały zabawki oraz klocki. Znajduje się w niej dywan i jest to pomieszczenie do swobodnych zabaw dziecięcych i zajęć organizowanych w kręgu. Świetlica zaadaptowała również korytarz, który jest idealny do organizowania zabaw ruchowych oraz imprez świetlicowych. Zarówno sale, jak i korytarz są ciekawie udekorowane, co wpływa na estetykę świetlicy, jej specyficzny charakter oraz wyjątkową atmosferę. W tak urządzonej świetlicy uczniowie czują się jak w domu, dlatego też nazwali ją „Nasza Chata”.

- **Świetlica w Szkole Podstawowej nr 7 im. Stanisława Wyspiańskiego w Zabrze**

Liczba uczniów w szkole – 477

Liczba uczniów w klasach I–III – 235

Liczba uczniów uczęszczających do świetlicy szkolnej – 131

W związku ze zbyt dużą liczbą uczniów, hałasem i potrzebą zagwarantowania uczniom bezpieczeństwa szkoła wypracowała własny system organizacji świetlicy. Proces ten trwał kilka lat, a jego celem było utworzenie mniej licznych grup. Świetlica funkcjonuje w godzinach 7.00–8.00 i 11.30–16.00. Takie godziny pracy świetlicy wynikają z jednoznanowej nauki uczniów w klasach młodszych. W roku szkolnym 2011/2012 do świetlicy zapisano 130 dzieci, które zostały podzielone na pięć grup. Świetlica dysponowała jedną salą, tzw. główną, w której przebywały dzieci w godzinach porannych oraz jedna grupa dzieci po lekcjach. Pozostałe cztery grupy przebywały w trakcie zajęć świetlicowych w klasach nauczania wczesnoszkolnego, które zostały tak zagospodarowane, aby uczniowie mogli w nich bawić się, czytać, rozwijać swoje zainteresowania, odrabiać lekcje i odpoczywać. Dzięki takiej organizacji świetlicy niektóre dzieci pozostawały w swoich klasach i docho-

Zabawy na dywanie

Zabawy w sali rekreacji „Radosnej Szkoły”

dziły do nich dzieci z innych, wcześniej ustalonych oddziałów szkolnych. Praca opiekuńczo-wychowawcza odbywała się więc zawsze z tą samą grupą dzieci, którą opiekował się codziennie ten sam wychowawca. Sprzyjało to dobremu poznaniu dzieci, nawiązywaniu z nimi bliskich relacji, wprowadzeniu zasad i konsekwentnemu ich przestrzeganiu. Grupy nie były liczne, więc dzieci były mniej narażone na hałas, konflikty czy anonimowość. Ostatnia godzina pracy świetlicy to tzw. „zbiorówka”. Dzieci pozostające najdłużej zbierają się na korytarzu, który jest także ciekawie zagospodarowany. Na połowie korytarza leży wykładzina. Znajdują się tam zabawki do dowolnych zabaw dzieci oraz rozkładana scena. Tak zagospodarowany korytarz wykorzystywany jest do zabaw ruchowych, integracyjnych oraz relaksacyjnych. W godzinach nauki uczniowie mają możliwość zabawy na wykładzinie, w czasie przerwy – jest to ciekawa propozycja aranżacji korytarza, zachęcająca dzieci do odmiennej formy spędzania przerwy śródlekcyjnej. W ostatniej godzinie pracy świetlicy obecnych jest zawsze dwóch wychowawców, ponieważ o tej porze rodzice odbierają dzieci i niektórzy z nich pytają o postępy swoich pociech. Aby zapewnić wszystkim uczniom bezpieczeństwo, nad dziećmi czuwa wówczas drugi wychowawca. Należy jeszcze dodać, że świetlica korzysta dodatkowo z sali do zabaw psychoruchowych powstałej w ramach programu „Radosna Szkoła”.

- **Świetlica w Szkole Podstawowej nr 289 im. Henryka Sienkiewicza w Warszawie**

Liczba uczniów w szkole – 660

Liczba uczniów w klasach I–III – 311

Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia świetlicowe – 374

Świetlica w tej szkole ma do swojej dyspozycji siedem pomieszczeń. Jedno z nich to świetlicowa salka informatyczna, w której dzieci rozwijają swoje zainteresowania związane z komputerem. Zajęcia sportowe odbywają się pod okiem nauczyciela wychowania fizycznego w salce do zajęć sportowych, w której znajduje się m.in. stół do tenisa stołowego i piłkarzyki. Uczniowie przebywają w grupach wiekowych. Osobno dzieci z oddziału przedszkolnego, z klas I, klas II, klas III. Ostatnia grupa to uczniowie klas IV–VI. Opiekę

światlicową sprawuje 13 nauczycieli świetlicy oraz kierownik świetlicy. Wieloletnią zasadą tej placówki jest stała, kilkuletnia opieka jednego wychowawcy nad grupą od oddziału przedszkolnego do klasy III. Zajęcia świetlicowe odbywają się codziennie, są wśród nich propozycje bardzo atrakcyjne i nietypowe, np. zajęcia z haftu artystycznego czy indywidualna nauka gry na flecie. Każdego dnia dzieci odrabiają zadania domowe pod okiem doświadczonego pedagoga. Światlica funkcjonuje w godzinach od 6.30 do 17.30.

6.2. Nowatorskie metody i formy pracy

• Światlica w Szkole Podstawowej nr 107 z oddziałami integracyjnymi im. Tadeusza Boya-Żeleńskiego w Krakowie

Liczba uczniów w szkole – 353

Liczba uczniów w klasach I–III – 180

Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia świetlicowe – 176

W szkole od kilkunastu lat, w ramach zajęć świetlicowych, prowadzone są koła zainteresowań. Ofertę kół – tanecznego, teatralnego, ceramicznego czy koła podróżnika, prowadzonych również w ramach godzin na podstawie art. 42 Karty Nauczyciela – rodzice oraz dzieci poznają na początku roku szkolnego. Taka forma pracy przynosi korzyści wszystkim odbiorcom zajęć świetlicowych. Dzieci mogą realizować się w dziedzinach, które wzbudzają ich zaciekawienie czy też takich, w których wykazują zdolności. Rodzice są zadowoleni, ponieważ dzieci poszerzają swoje horyzonty na miarę ich możliwości i zgodnie z ich zainteresowaniami, nie muszą szukać dodatkowych zajęć w innych instytucjach. Poza tym koła świetlicowe są bezpłatne, a więc dostępne dla wszystkich uczniów. Nauczyciele

Zajęcia koła cyrkowego

światlic odczuwają satysfakcję z pracy zgodnej z ich predyspozycjami czy wiedzą, prowadzoną systematycznie ze stałą grupą uczniów. Taka forma zajęć przynosi widoczne efekty w postaci np. programów artystycznych, osiągnięć w konkursach i przeglądach, nowych umiejętności dzieci czy niekonwencjonalnego rękodzieła dziecięcego.

Koło umuzykalniające

Zajęcia koła tanecznego

Koło taneczne – taniec syrenek

Wyroby koła ceramicznego

Teatrzyk świetlicowy „Małe mamy”

Kompozycja z kolorowego piasku

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 43 w Zabrze

Liczba uczniów w szkole – 422

Liczba uczniów w klasach I–III – 206

Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia świetlicowe – 125

Z inicjatywy wychowawcy świetlicy wprowadzono nietypowe zajęcia przyrodnicze – obserwowanie życia i zwyczajów bocianów dzięki kamerom internetowym umieszczonym w pobliżu gniazd. Dzieci wraz z wychowawcami nawiązały kontakt z właścicielem strony <http://bocianybolec.pl/>, celem otwarcia „okienka na bociany” na stronie internetowej świetlicy. Wdrożone dzieciom zainteresowania przyrodnicze zaowocowały poszukiwaniem możliwości „podglądania” innych zwierząt, także zimą. W tym okresie na stronie <http://www.lasy.gov.pl/zubr> obserwują również stołówkę żubrów. Jednocześnie wychowankowie świetlicy zadbali o okoliczne ptaki. Na drzewie naprzeciwko okna świetlicy umieścili karmnik i z wielkim zaangażowaniem dostarczają do niego pokarm dla ptaków.

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 162 im. Władysława Szafera w Krakowie

Liczba uczniów w szkole – 1137

Liczba uczniów w klasach I–III – 520

Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia świetlicowe – 548

Jedną z wielu atrakcyjnych metod pracy w tej świetlicy jest gazetka szkolna „Figielek”. Inicjatorką powołania zespołu redakcyjnego gazetki była jedna z wychowawczyń świetlicy. „Figielek” wydawany jest raz w miesiącu przez dzieci z klas 0–III, jego odbiorcami są również uczniowie z tego poziomu edukacyjnego. Opiera się na tematach związanych z miesiącami, ważnymi datami, świętami i innymi sprawami istotnymi dla dzieci. Istnieje w nim także stała rubryka *Z kulturą na co dzień*. W gazetce umieszczane są krótkie teksty, rebusy, zagadki, krzyżówki, ilustracje, fotografie, a nawet wywiady z pracownikami szkoły i sondaże uliczne. Kolportażem gazetki zajmują się uczniowie. Opracowanie komputerowe wykonuje opiekun. Forma ta daje dużą satysfakcję małym twórcom i jest pierwszym miejscem publikacji ich wytworów, ciekawą przygodą, a dla świetlicy skuteczną metodą realizowania zadań wychowawczych i dydaktycznych.

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 7 w Zabrze

W świetlicy ciągle coś się dzieje, co sumiennie nadzoruje i inicjuje kierownik świetlicy. Na uwagę zasługuje tradycja organizowania zajęć otwartych dla rodziców, w czasie których nie są oni tylko i wyłącznie obserwatorami, ale czynnymi uczestnikami. Wspólnie ze swoimi pociechami wykonują prace plastyczne, czemu towarzyszy szczególnie atmosfera. Rodzice mają okazję lepiej poznać swoje dzieci oraz pracę świetlicy. W minionym roku, przed świętami Bożego Narodzenia, rodzice razem z dziećmi dekorowali pierniczki.

Ciekawą formą pracy świetlicy jest, przy wsparciu nauczycieli świetlicy, prowadzenie zajęć przez dzieci. Odbywa się to systematycznie w czasie jednej godziny w tygodniu. Dziecko tydzień wcześniej poznaje temat i samodzielnie opracowuje metody i formę przekazania go innym dzieciom. Czuje się w tej roli bardzo ważne i odpowiedzialne. Przygotowywane dotąd zajęcia były bardzo interesujące. Reszta dzieci chętnie bierze w nich udział. W czasie tych zajęć dzieci są wyjątkowo spokojne, cierpliwie czekają na swoją kolej bycia „małym nauczycielem”.

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 289 w Warszawie

Na szczególną uwagę zasługują niekonwencjonalne działania nauczycieli zatrudnionych w tej świetlicy, które świadczą o dużym ich zaangażowaniu, dobrej współpracy i sporej kreatywności. Wychowawcy poza godzinami pracy przygotowują dla dzieci imprezy i przedstawienia np. na Dzień Dziecka. Do współtworzenia takiej niespodzianki zapraszani są także rodzice dzieci. Właśnie współpraca z rodzicami jest kwestią priorytetową. Rodzice, którzy mają nietypową pracę lub hobby, zapraszani są do świetlicy, aby mogli zaprezentować swoje zajęcia lub zainteresowania.

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 54 w Szczecinie

Wielkim hitem była organizacja cyklu zajęć „Gry i zabawy ulicy”, w ramach których zorganizowano warsztaty breakdance dla uczniów.

Impreza środowiskowa „Skreczuj z nami”

Warsztaty spotkały się z uznaniem przede wszystkim chłopców, dla których zajęcia świetlicowe nie zawsze są atrakcyjne, ponieważ oferta świetlic w niewielkim stopniu dostosowana jest do ich specyficznych potrzeb.

Świetlica ze Szczecina organizuje także integracyjne zabawy fabularyzowane – tworzy się wówczas szczególna atmosfera, która pobudza wyobraźnię i twórcze myślenie dzieci, ucząc także współdziałania. Jedną z takich zabaw była „W pogoni za statkiem widmo”.

Zajęcia wg zabawy „W pogoni za statkiem widmo”

6.3. Własne programy zajęć świetlicowych

Świetlice szkolne nie realizują programów nauczania, pracują w oparciu o roczny plan pracy świetlicy i tygodniowe hasła tematyczne. Daje to dużą swobodę i możliwości twórcze wychowawcom świetlic. Niektórzy z nich, opierając się na swojej szerokiej wiedzy i bogatym doświadczeniu, opracowują programy zajęć świetlicowych. Wykorzystują je w swojej pracy, prezentują w formie publikacji innym wychowawcom, rejestrują w formie innowacji pedagogicznych.

- **Program zajęć świetlicowych *Bajki naszego dzieciństwa***
– Dorota Kamysz-Figa, Danuta Kmita²

Program został opracowany w oparciu o bajki dla dzieci. Poznają je np. w kinie lub telewizji, a nie zawsze mają okazję o nich porozmawiać, zastanowić się nad ich przesłaniem. Dzięki analizie ich treści angażującej wszystkie zmysły dziecka oraz towarzyszącej im aktywności, możliwy jest wszechstronny rozwój dzieci. Autorki zaplanowały wprowadzenie jednej bajki w formie hasła tygodnia i analizowanie jej, bawienie się z nią, szukanie w niej tego, co najcenniejsze, według modelu:

- 1) zajęcia wprowadzające, utrwalające treść bajki i bohaterów;
- 2) zajęcia promujące wartości moralne;
- 3) zajęcia plastyczne;
- 4) zajęcia umuzykalniające;
- 5) zabawa animacyjna, rozbudzająca wszystkie sfery aktywności dzieci.

²D. Kamysz-Figa, D. Kmita, *Bajki naszego dzieciństwa. Program zajęć świetlicowych*, O.W. Impuls, Kraków 2009.

Publikacja zawiera scenariusze do dziesięciu bajek. Przygotowany program ma charakter otwarty – może być dostosowany do każdej innej bajki.

- **Program wychowawczy *Liście wielkiego drzewa życia* – Beata Maciołek³**

*Każdy człowiek jest liściem wielkiego drzewa świata.
Drzewo to oczywiście cała ludzkość,
a to jak ona wygląda,
zależy nawet od najdrobniejszego.
Verena Kast*

Program został opracowany do realizacji w świetlicach szkolnych i środowiskowych. Autorka upatruje sensu wychowania w umacnianiu wartości „dobra”, które drzemie w osobowości każdego dziecka, poprzez dostarczanie mu właściwych przeżyć, odpowiedniej wiedzy i mądrych doświadczeń. Program zakłada realizację celów w działaniach twórczych i intelektualnych. Jego cele główne to: diagnoza potrzeb dzieci, właściwa komunikacja interpersonalna, kształtowanie postaw empatii i tolerancji, uczenie współdziałania w zespole, wspieranie twórczego rozwoju dzieci. Opisuje zalecane formy, metody i techniki pracy z dzieckiem. Prezentuje szczegółowy rozkład materiału na poszczególne bloki tematyczne.

- **Program zajęć świetlicowych *Przepis na sukces emocjonalny* – Urszula Bułas, nauczyciel świetlicy w Szkole Podstawowej nr 25 w Krakowie**

Program ten zdobył I miejsce w konkursie na program zajęć świetlicowych *Dla dobra naszych dzieci*, realizowanym przez Miasto Kraków w roku szkolnym 2008/2009. Celem programu było rozwijanie inteligencji emocjonalnej i społecznej dzieci w wieku szkolnym. Program został obudowany scenariuszami zajęć, których tematyka jest realizowana przez zabawy i inne metody aktywizujące. Wiele z nich ma charakter ruchowy, plastyczny i werbalny – w związku z czym mogą być wprowadzane do zajęć dzieci sześciolletnich, a taki był m.in. cel konkursu – *sprawowanie wychowawczej opieki uwzględniającej zainteresowania i predyspozycje psychofizyczne dzieci sześciolletnich i starszych*.

- **Program zajęć świetlicowych *Jak cię widzą tak cię piszą – savoir-vivre w przysłowia*ch – Beata Gębska, nauczycielka świetlicy w Szkole Podstawowej nr 25 w Krakowie**

Program ten zdobył III miejsce w konkursie na program zajęć świetlicowych *Dla dobra naszych dzieci*, realizowanym przez Miasto Kraków. Program opiera się na znanych polskich przysłowia, które wykorzystano jako dorobek przeszłości do kształtowania dobrych manier oraz upowszechniania wśród dzieci zasad dobrego zachowania. Zaskakująco prosty materiał okazał się niezwykle oryginalny, świetnie skomponowany, świadczący o dużej pomysłowości autorki.

³B. Maciołek, *Program wychowawczy świetlic. Liście wielkiego drzewa życia*, W.O. FOSZE, Rzeszów 2007.

• **Program zajęć świetlicowych *Wolontariat w świetlicy szkolnej***
– Renata Pulitowska, nauczycielka świetlicy w Szkole Podstawowej nr 162 w Krakowie⁴

Program ten zdobył wyróżnienie w konkursie na program zajęć świetlicowych *Dla dobra naszych dzieci*, realizowanym przez Miasto Kraków. Program wolontariatu jest wdrażany od kilku lat, obejmuje uczniów z klas V i VI, do których kierowane jest zaproszenie do działań pomocowych na rzecz dzieci młodszych uczęszczających do świetlicy szkolnej. Poniższe zaproszenie informuje, w jakich dziedzinach świetlica oczekuje wsparcia:

Możesz:

1. Pomóc w odrabianiu lekcji młodszym kolegom i koleżankom na zasadzie starszy brat – starsza siostra;
2. Pomóc w zabawach i grach stolikowych, pomóc organizować zabawy ruchowe w świetlicy;
3. Pomóc w porządkowaniu i dekorowaniu świetlicy;
4. Towarzyszyć kolegom w drodze do stołówki, toalety, gabinetu lekarskiego, biblioteki i innych miejsc w razie potrzeby;
5. Pomóc w organizowaniu imprez świetlicowych;
6. Także zrealizować swoje pomysły zgodne z Twoimi zainteresowaniami. Jeśli chciałbyś zostać wolontariuszem (czyli osobą, która chce pomagać innym) zgłoś się do świetlicy szkolnej!

*Może to być pomoc jednorazowa lub długotrwała! Nie zastanawiaj się, młodzi koledzy czekają na Ciebie!*⁵

Głównym celem programu było wprowadzanie młodzieży w świat pomocy innym, rozwijanie ich umiejętności pracy w grupie/zespole, uczenie się odpowiedzialności i sumienności w działaniu, przygotowanie do odpowiedzialnego wejścia w życie dorosłe. Młodzi wolontariusze starali się sumiennie wykonywać swoje obowiązki. Tak zorganizowany wolontariat zdobył uznanie rodziców oraz innych nauczycieli świetlic szkolnych z Krakowa, którzy wprowadzili w swoich szkolnych świetlicach podobny, wzorowany na propozycji autorki program.

• **Innowacja programowa – *W świecie lalek teatralnych*** – Anna Majkowska, nauczycielka świetlicy w Szkole Podstawowej nr 89 w Krakowie

Innowacja łączy działalność teatralną z twórczością plastyczną. Autorka założyła poznanie literatury dziecięcej i tworzenie do jej treści przedstawień lalkowych poprzedzonych wykonaniem przez dzieci kukiełek, marionetek czy pacynek oraz elementów scenografii. *Podczas zabawy w teatr kukielkowy dzieci nie odczuwają aż tak wielkiej tropy przed wystąpieniem, gdyż same ukryte są za parawanem, a swojej lalce – bohaterowi przedstawienia – używają swojego głosu i wprowadzają lalkę w ruch (ożywiają ją). Ogromne zaangażowanie dzieci i autentyczna radość tworzenia dają satysfakcję zarówno samym dzieciom, jak i rodzicom, i nauczycielom. W dzisiejszym skomputeryzowanym świecie bardzo ważne*

⁴ R.Pulitowska, *Wolontariat w świetlicy szkolnej* [w:] *Teoretyczno-metodyczne aspekty opieki i wychowania w świetlicy*. Tom 12, red. G. Gajewska, E. Turska, PEKW GAJA, Zielona Góra 2011.

⁵ <http://www.sp162.pl/wolontariat-ogloszenie-dla-klas-v-vi/>

jest, aby wprowadzać teatr w życie od najmłodszych lat. Uczestnictwo w tego typu zajęciach kształtuje odmienną wrażliwość od tej, którą budują mass media. Widowiska lalkowe pozwalają wprowadzić dziecko w najbardziej nawet fantastyczny świat bajek, w którym grają obok siebie nie tylko ludzie, lecz także przedmioty. Wszystko to przyczynia się do rozwijania wyobraźni i fantazji dziecka, rozwijania zdolności myślenia i mowy, a także do budzenia w nim szlachetnych i wzniosłych uczuć⁶. Po pierwszych miesiącach wprowadzenia innowacji widoczne jest bardzo duże zaangażowanie i zainteresowanie dzieci teatrem lalkowym.

Zajęcia otwarte z rodzicami

Prezentacja dla przedszkolaków

6.4. Imprezy i uroczystości świetlicowe

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 107 w Krakowie

Wiosenny Koncert Rozkwitających Talentów – Koncert jest wieloletnią tradycją świetlicy. Prezentują się na nim zespoły artystyczne, które prawie cały rok pracowały w świetlicy. Zazwyczaj jest to teatrzyk, zespół taneczny lub grupa cyrkowa. Do występów zapraszane są także dzieci rozwijające swe talenty w szkole i poza nią – mali tancerze, muzycy, sportowcy, gimnastycy, piosenkarze, itd. Koncert jest okazją do zaprezentowania rodzicom umiejętności dzieci i efektów pracy świetlicy. Jest działaniem motywującym dla dzieci oraz integrującym we wspólnym działaniu i przeżywaniu tego przedsięwzięcia. Na koncert zapraszani są rodzice, koledzy i nauczyciele.

Warzywno-owocowy wernisaż jesienny – Impreza korespondowała z programem zdrowego odżywiania i trybu życia, który realizuje szkoła. Świetlica wykonała w okresie zbiorów warzyw i owoców wiele ciekawych prac plastycznych, które zostały zaprezentowane w formie wystawy prac. W trakcie wernisażu teatrzyk świetlicowy zaprezentował własną interpretację wierszy J. Tuwima traktujących o jedzeniu i zdrowiu, a świetlicowy zespół muzyczny zaprezentował „jesienną piosenkę” z akompaniamentem dzwonek. Wernisaż zakończyła degustacja przysmaków dla dzieci, przygotowanych z ekologicznych produktów. Przepisy na dania umieszczono w jadłospisach wręczonych rodzicom.

⁶ A, Majkowska, *W świecie lalek teatralnych*, Innowacja pedagogiczna realizowana w r. szk. 2013/2014.

Teatrzyk świetlicowy

Święto Babci i Dziadka – To niezwykle miła i ważna uroczystość. Wymaga ze strony dzieci dużo pracy i przygotowań, ponieważ należy wcześniej wykonać zaproszenia, upominki dla babć i dziadków, przygotować z dziećmi program artystyczny oraz ozdobić świetlicę tematycznymi pracami plastycznymi. Mimo takiego ogromu pracy, świetlica od lat zaprasza dziadków, dla których ta uroczystość, tak jak i dla wnucząt, jest wspólnym, radosnym przeżyciem.

Dzień babci i dziadka

Teatrzyk Świetlicowy

• Świetlica w Szkole Podstawowej nr 54 w Szczecinie

Bal Ekologiczny „Świat sam sobie nie da rady – segregujmy więc odpady”. Intencją balu było kształtowanie postaw ekologicznych, pokazanie wtórnego i nietypowego wykorzystania niepotrzebnych produktów. Punktem kulminacyjnym balu był pokaz mody ekologicznej.

Bal Ekologiczny

6.5. Udział w konkursach i przeglądach

Świetlice szkolne są zarówno organizatorami, jak i uczestnikami różnorodnych konkursów i przeglądów. W ciągu ostatnich lat np. na terenie Miasta Krakowa niemal tradycją stało się organizowanie międzyszkolnych konkursów, przede wszystkim plastycznych, dla wychowanków świetlic. Oto niektóre z nich:

- **Sławni Polacy** – międzyszkolny konkurs plastyczny,
- **Korczak dzieciom** – międzyszkolny konkurs plastyczny,
- **Tuwim dzieciom** – międzyszkolny konkurs plastyczny.

Czasopismo dla wychowawców świetlic „**Świetlica Szkolna**” organizuje konkursy o zasięgu ogólnopolskim, np.:

- **Mali Twórcy – Euro 2012** – konkurs plastyczny,
- konkurs na **program zajęć świetlicowych**.

Konkursy ogólnopolskie, a nawet międzynarodowe, organizuje **Świetlica Zespołu Szkół w Pyskowicach, np.:**

- **Zdrowo i sportowo** – konkurs plastyczny pod patronatem Burmistrza Miasta Pyskowice i Śląskiego Kuratora Oświaty;

- W obecnym roku do konkursu plastycznego dla świetlic szkolnych **Moja okolica** pod patronatem Śląskiego Kuratora Oświaty zostały zaproszone szkoły z Francji, Niemiec i Ukrainy.

Małopolski Artystyczny Przegląd Świetlic Szkolnych już od 18 lat organizowany jest przez Młodzieżowy Dom Kultury przy ulicy Grunwaldzkiej w Krakowie. Przegląd podzielony jest na kilka kategorii: teatr, muzyka, taniec i plastyka. Uczestniczy w nim co roku kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt świetlic, głównie z Krakowa. Jest to świetna okazja do prezentacji wspólnej pracy dzieci i wychowawców świetlic w dziedzinach artystycznych, wymiany doświadczeń, sprawdzenia się nauczyciela w roli reżysera czy choreografa. Zarówno sukcesy, jak i porażki są motywacją do dalszej, jeszcze efektywniejszej pracy.

Przeglądy Twórczości Artystycznej Świetlic Szkolnych odbywały się także w niektórych dzielnicach Warszawy, np.: Przegląd *Twórczości Artystycznej Świetlic Szkolnych Szkół Podstawowych Dzielnicy Ursus*. W Lublinie odbywa się, z inicjatywy doradcy metodycznego ds. świetlic szkolnych, *Międzyszkolny Przegląd Teatrzyków Świetlicowych*, z inicjatywy Świetlicy w SP 4 w Lublinie *Konkurs Literacko-Plastyczny dla Świetlic Miasta Lublina „Ach, Lubelskie, Jakie Cudne”*. W Szczecinie odbywa się od dziesięciu lat *Przegląd Teatrzyków Dziecięcych*, którego organizatorką jest Stefania Kanecka – wychowawczyni świetlicy. Od wielu lat w Dąbrowie Górniczej organizowany jest *Miejski Przegląd Teatrzyków Świetlicowych*.

Grupy świetlicowe bardzo chętnie biorą udział w konkursach. Takich konkursów jest jednak stosunkowo niewiele. Organizacja konkursów dla świetlic mogłaby znacząco motywować te placówki do szukania wartościowych, twórczych i ciekawych działań. Inicjatywę mogłyby podjąć jednostki samorządu terytorialnego, domy kultury i wszelkie inne instytucje lub organizacje, którym zależy na podnoszeniu poziomu pracy świetlic szkolnych.

VIII Giełda Turystyczna Przygoda – prezentacja państwa Wietnam przez świetlicę Szkoły Podstawowej nr 64 w Szczecinie

Świetlice szkolne często nawiązują kontakty z instytucjami, placówkami, firmami i współpracują z nimi w różnych zakresach. Najczęściej dotyczy to placówek oświatowych i społecznych typu przedszkola, domy dziecka, domy pomocy społecznej, z którymi świetlice nawiązują wymianę kulturalną, np. przygotowują przedstawienia dla dzieci lub osób starszych, przekazują tym instytucjom samodzielnie wykonane podarki lub kartki okolicznościowe. Natomiast współpraca z firmami często wiąże się ze sponsoringiem na ważne cele świetlicowe.

6.6. Współpraca z instytucjami

- **Świetlica w Szkole Podstawowej im. Wilhelma Gawlikowicza w Bojszowach**

Liczba uczniów w szkole – 252

Liczba uczniów w klasach I–III – 140

Liczba uczniów uczęszczających na zajęcia świetlicowe – 125

Świetlica nawiązała współpracę z Fundacją Banku Śląskiego ING Dzieciom, która wdraża program wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży poprzez zakładanie świetlic internetowych ING. Dzięki temu programowi świetlica otrzymała komputery, co uczyniło ją atrakcyjniejszą. Komputery stanowią także cenną pomoc dydaktyczną w realizacji zadań szkolnych i pozaszkolnych.

Świetlica w Bojszowach współpracuje także z firmą DMC, która realizowała akcję „Zostań mentorem”. Celem akcji była pomoc nauczycielom w uczeniu dzieci podstaw hafciarstwa. Firma bezpłatnie zafundowała każdemu uczestnikowi cały zestaw materiałów i przyborów, a nauczycielowi instrukcję metodyczną.

- **Świetlica w Szkole Podstawowej nr 107 w Krakowie**

Świetlica ta współpracuje z Przedszkolem nr 83 w Krakowie w zakresie wymiany kulturalnej – dzieci ze świetlicy odwiedzają przedszkole z przedstawieniem, zaś dzieci z przedszkola odwiedzają szkołę i pokazują swoje osiągnięcia artystyczne. Wizyty przedszkolaków wiążą się także ze zwiedzaniem świetlicy oraz wspólnymi zabawami. Świetlica organizuje także występy dla pensjonariuszy Domu Pogodnej Jesieni np. z okazji Dnia Babci, Dnia Matki.

ROZDZIAŁ 7

Świetlice dla sześciolatek w praktyce

- **Szkoła Podstawowa nr 89 im. Kornela Makuszyńskiego w Krakowie**

Liczba uczniów w szkole – 587

Liczba sześciolatek w szkole – 17

Liczba uczniów uczęszczających do świetlicy szkolnej – 224, w tym 11 sześciolatek

Szkoła już cztery lata temu otworzyła cały oddział I klasy z sześciolatekami. Dysponuje klasą dostosowaną do ich potrzeb, ciekawie zagospodarowaną salą do zabaw psychoruchowych z programu „Radosna Szkoła” oraz tzw. salą kominkową, która powstała z funduszy unijnych i przeznaczona jest do zajęć o wyjątkowym charakterze. Sześciolatki z klasy I pozostają na zajęcia świetlicowe w swojej klasie. To do nich przychodzi wychowawca świetlicy. Świetlicowa grupa sześciolatek liczy mniej niż 20 osób. Zajęcia ruchowe odbywają się w sali do zabaw ruchowych lub na powietrzu. W sali kominkowej sześciolatki mają zajęcia taneczne. Wychowawcy pomagają dzieciom w odrabianiu zadań domowych. Uwzględniają potrzeby i możliwości dzieci. Zajęcia nie trwają dłużej niż 30 minut. Szkoła tak dobrze przygotowana pod względem lokalowym, organizacyjnym i merytorycznym przyciąga uwagę rodziców dzieci sześciolatek, czego efektem jest coroczny nabór sześciolatek do klasy I.

- **Szkoła Podstawowa nr 27 im. Marii Konopnickiej w Krakowie**

Liczba uczniów w szkole – 533

Liczba sześciolatek w szkole – 14

Liczba uczniów uczęszczających do świetlicy szkolnej – 222, w tym 12 sześciolatek

W szkole istnieją dwie świetlice: „Wyspa dzieci” i „Słoneczna świetlica”. Jedna przeznaczona jest dla dzieci 6- i 7-letnich, druga – dla dzieci z klas II-IV. Najmłodszy przebywają w „Słonecznej świetlicy”, która jest przestronna, kolorowa, wyposażona w zabawki, pomoce i przybory dostosowane do ich wieku. Biorą udział w zabawach integrujących w kręgu

Zajęcia na sali gimnastycznej

Zajęcia muzyczne

Prace plastyczne wykonane w świetlicy – Kiermasz wielkanocny

i w zabawach z chustą animacyjną, zajęciach muzycznych, plastycznych i dydaktycznych. Uczestniczą także w zajęciach ruchowych organizowanych w sali gimnastycznej. Podobnie jak starsi uczniowie przygotowują prace plastyczne na kiermasze i konkursy, angażują się w proponowane im atrakcje typu bal karnawałowy, andrzejki, walentynki itp.

• Szkoła Podstawowa nr 21 im. Karola Miarki w Rybniku

Liczba uczniów w szkole – 333

Liczba sześciolatków w szkole w roku szkolnym 2012/2013 – 18

Liczba uczniów uczęszczających do świetlicy szkolnej w roku szkolnym 2012/2013 – 73, w tym 15 sześciolatków

Przygotowanie świetlicy do przyjęcia sześciolatków odbywało się w tej szkole w kilku merytorycznie zaplanowanych etapach:

Etap I – *Przygotowanie materialne* – przed pojawieniem się dzieci sześciolatków w szkole wykonano remont kompleksu jadalno-bawialnego i zakupiono niezbędne sprzęty, dzięki czemu najmłodszy mają do dyspozycji szafki ubraniowe, odpowiednio wyposażoną świetlicę i salki do zabaw.

Etap II – *Organizacja pracy świetlicy szkolnej* – z uwagi na specyficzne potrzeby dzieci sześciolatków dokonano ich diagnozy w oparciu o formularze i rozmowy z rodzicami. Na podstawie tych informacji opracowano plan pracy świetlicy uwzględniający potrzeby opiekuńcze, wychowawcze, dydaktyczne i terapeutyczne sześciolatków.

Etap III – *Realizacja planu pracy świetlicy szkolnej* – celem adaptacji i wspierania rozwoju dzieci świetlicy prowadzi zabawy integracyjne, relaksacyjne, plastyczne, dydaktyczne, biblioteczne, ruchowe. Wdrażane są także następujące programy autorskie oraz innowacje programowe:

- „Program zajęć dydaktyczno-wyrównawczych w nauczaniu zintegrowanym”,
- Innowacja pedagogiczna z zakresu dogoterapii pt. „Pies bawi i uczy”,
- Innowacja pedagogiczna „Z Bajką do szkoły”.

Etap IV – *Współpraca* – świetlica współpracuje z:

- przedszkolem – organizuje przedszkolakom zabawy w szkolnych salkach świetlicowych,
- Ośrodkiem Pomocy Społecznej w zakresie dożywiania i terapii logopedycznej,
- ośrodkami kultury – bierze udział w przedstawieniach, konkursach i warsztatach plastycznych.

Etap V – *Udokumentowanie działalności świetlicy* – w kronice, która prowadzona jest przez wychowawcę i dzieci, oraz na stronie internetowej, w której rodzice mogą znaleźć informacje na temat działalności opiekuńczo-wychowawczej świetlicy szkolnej.

Tak zaplanowany i realizowany proces przygotowania świetlicy do objęcia opieką uczniów sześciolatków przynosi placówce wymierne efekty, do których zaliczyć można znacznie skrócony okres adaptacji i socjalizacji do warunków szkolnych, co przyspiesza osiągnięcie samodzielności oraz ma bezpośredni wpływ na osiągnięcia edukacyjne dzieci. Dobrze funkcjonująca świetlica zmniejsza obawy rodziców, co do jakości pozalekcyjnej opieki szkolnej⁷.

⁷ <http://www.miastorybnik.pl/sp21/swietlica/dokumenty/szesciolatek.pdf>

OŚRODEK ROZWOJU EDUKACJI

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00, fax 22 345 37 70

mail: sekretariat@ore.edu.pl

www.ore.edu.pl

egzemplarz bezpłatny

zdjęcie na okładce: www.fotolia.com

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

ZARZĄDZANIE OŚWIATĄ

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

